

V2

VÄRSKE RÕHK 1 / 2009 (nr 17)

Urmo Mets

Mare Sabolotny

Urmas Nimetu

Tuuli Taul

Maia Tammjärv Paavo Piigist

Mikk Pärnits Barthol Lo Mejorist

Intervjuu Siret Pajuga

VÄRSKE RÕHU TOIMETUS

Peatoimetaja: Lauri Eesmaa
Toimetajad: Matis Song, Triin Ploom
Kujundaja: Lilli-Krõõt Repnau
Keeletoimetaja: Triin Ploom

Kaastööd
LUULE: triin.ploom@va.ee
PROOSA: matis.song@va.ee
ARVUSTUSED ja ESSEED: lauri.eesmaa@va.ee
PILDID ja FOTOD: lilli.repnau@va.ee

Illustratsioonid lk: 6, 11, 42, 47, 51, 69 Helin Tikerpuu

Väljaandja

MTÜ Värske Rõhk

Vanemuise 19

Tartu 51014

Tel: 7 427 087

vr@va.ee

Tellimine

www.va.ee

Trükk

Chaser Print Agency

EESTI KULTUURKAPITAL

VÄRSKE RÕHK I / 2009 (nr 17)

ISSN 1736-2954

Kuidas ta siis puudutab ä? Mind küll ei puuduta ä.

Sind puudutab vä?

Urmast Nimetu

Andres Karjus

äär

külla pöördus tagasi
pärast üheksapäevast
narvalijahti kolm
koerarakendit;
üks jäi jää alla.
ilm on ilus, päike,
vahelduv pilvitus.

(Kulusuk, Ida-Gröönimaa)

Inuit Ariga hülgejahile

roostes püssi ja odaga,
õhukestes tunkedes ja
paljapäi, ootab Ari
(paarkümmend kraadi külma)
keset jäätunud lahte –
 hüljest –
(kellele ta ei pruukinud pihtagi saada)
 – oma jalge ette lahtisesse vette.
(tal on termos kohvi ka kaasas).

Roheline (lahkudes Fääridelt)

maailmanurgas kolm küla
on merest tõusvate mägede vahel –
seal püütakse hülgeid ja
vaalu (kui mõni mööda ujub)
ja igapäevaseid kalu
toob lahte Atlandi tuul.
see on maailma ots ja
rada
sealt läbi ajab laev korra kuus

(ehk isegi liigagi tihti?)

kliimamuutus

üks islandlane lasi
nööri otsas liustiku alla
automaatvastajaga telefoni.
helistades numbril
0 7 7 5 8 2 2 5 6 9 8
saab kuulata sulava
hiidliustiku mürinat,
oigeid ja solinat.

kui kuulata pisut
tähelepanelikumalt, on võimalik
kuulda ka lumekalade sosinaid,
jääusside uuristamist
ja viimaste liustiku-
trollide sammude kaja.

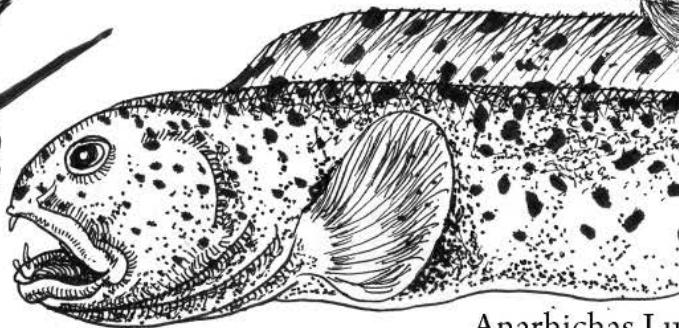
Mallotus Villosus

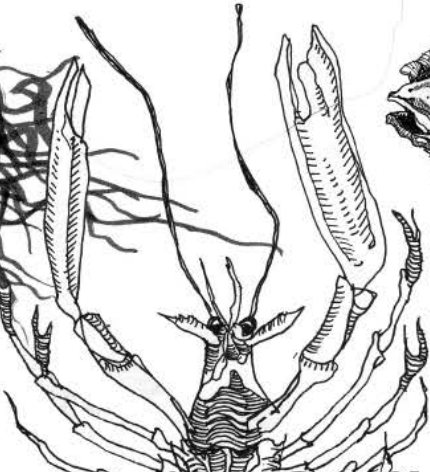
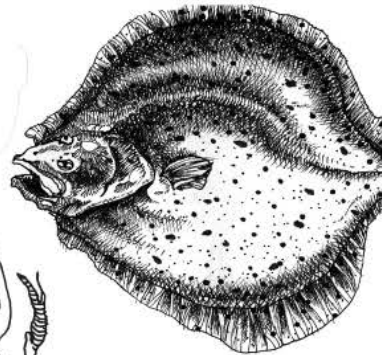
Sebastes

Anarhichas Lu

Pleuronectes Platess

Lee Rajando

Köögis pillab pisaraid nõudepesuvette
Torulukksepa naine
Kes nooruses
Ilmtingimata näitlejaks
Tahtis saada.
Kui keegi küsib
Et miks siis ei saanud
Armastab ta vastata,
Et “ju siis elu ei tahtnud.”
Ja keegi ei tea
Mis temas päriselt peidus on
Või kes ta tegelikult on.

See torulukksepa naine
Kes silmapilkugi kõhklemata
Müüks oma mehe, oma lapsed
Oma ema, oma isa
Vanaema kuldkäeketi, iseenda
Selle eest, et ühe korra
Draamateatris Anna Kareninat mängida.

*

Koos uitame
Veinihäguste ja märgadena
Kesk Tallinna unist pühapäeva
Ilm irvitab meile vihma näkku
Aga meid see ei sega
Sest meil
Jah, meil
On head veini
Ja märg linn.

Oota
Armas sõber
Üks sigaret
Siis jälle kõpsuvad kingad
Ja naerab pilkavalt punaseks
Võõbatud suu

Kuni otsa saab linn
Ja vein
Ja meie.

*

Sünnihetkel süstime veeni teadmise
Et me ei saa iialgi seda, mida me
Päris päris päriselt tahame
Me võime ju lugeda
Jooksvate mustrite keelt
Ja arvata end kõrgemaks
Kui me tegelikult tohiks
Aga habraste luude
Murdumise hää
Lööb siiski jõhkralt lahti
umbe jäänud pisarakanalid
Ja surnud laululindude
Kaeblikult hüüdvad pojad
Meenutavad meile
Et murduda
On lubatud
Vaid südametel.

Ja see maailm, mille me
Endi jaoks liiga lihtsaks
Mõelnud oleme
Ei lase meil unustada
Vaid kirjutab meile selgroogu
Et meie sinuga
Ei ole mingid igavesed asjad
Me polegi ju midagi enamat
Kui tühipaljad inimesed.

*

Sa pakkisid kohvrissi kõik
Peale armastuse
Ahjaa
Nüüd tuleb meelde küll
Ta jäi esikukapi peale
Sa olid ta sinna pannud, võtmete kõrvale
Et sa mingil juhul teda ei unustaks
Aga unustasid

Sul olid kaasas hoopis
Ühed punased villased sokid
Ema kingitud kampsun
Müts, mida sa kunagi ei kanna
Ahelsuitsetaja eneseabi raamat
Üks teine sina (igaks juhuks)
Ja närune tunne
Et sa oled midagi tähtsat unustanud

Muidugi
Hambahari ja armastus
Esikukapi peal
Tead ju küll
Et sa ei unustaks

Aga nüüd sa siis seisad siin
Vastu seina surutult
Tunned end närusemalt, kui peaksid
Ja mõtled, et pagan võtaks
Miks kuradi pärast
Ma selle hambaharja
Sinna esikukapi peale jätma pidin.

*

Sul on needsamad silmad

Ja mul on seesama tunne

Et ma räägin jälle

Kõik ise ära

Või hoopis lähen, silmad maas

Ja tulen tagasi siis

Kui sinust pole alles enam muud

Kui üks sünge kõhetu mees

Kes Balti jaamas

Apokalüpsist ennustamas käib

Jaa.

Ja seekord jätan ma su endale.

Urmo Mets

olen inimajude piraat, ummistan soolestikke

kultuuritan mööda suvetuuri raame huumjaid juure
mul on volitatud kultuuraju DE JURE
olen intellektuaalne saast, mahitan kääritusi
mul on must ja karvane kass-rusikas
mis ründab nagu nugis teatreid

olen inimajude piraat, DU RIECHST SO SPIEL

Munt ongi Unt, akropol on ulatuses
olen relvastatud ja kardetav
püksivärvli vahel kannan post-teatri lavalaudu
tean kus suunas ja millal virutada
olen ilma Siili ja Jänesetagi ilus kalevipoeg

olen inimajude piraat, ummistan soolestikke

olen läbiv kultraideede magistraal
minust ei pääse üle
kui vaid läbi materialistide jalakäijatunneli
aga see on sügaval

olen inimajude piraat, DU RIECHST SO SPIEL

minu kultuurnugis on pildis, olen tõesti laval
raiun teemantkirvega kulka mahlaseid puuvilju
mul on oma arvuti ja kamalutäis käsikirju
mul on söögiisu ja soovitajad
mul on kõmiseva demiurgi* kõnevõime

olen inimajude piraat, ummistan soolestikke

mu kultuurnugilisest kass ehitas ussikuuri
ja ta võeti Arhitektide Liitu
ma olen kõikjal, ma olen siseringi nabaubend*
olen enesepeetusega kultuurajuahv
valitsen vaimu ja maailma paratamatut lõhet
elan selle võimalikkusest ja kavatsen jääda

kultuurnartsiss*

demiurg – Jumal või jumalus, kes korrastab algkaose, võidab mütoloogilise ürgkoletise ja loob maailma.

nabaubend – puuvillaseid ja muid tekstiilseid särke kandes tekib inimese nabapiikonna karvkatte ja hõõrdejõu koosmõjul aeg-ajalt nähtavale sattuv karvapallike, mis konglomereerub* ilma küsimata inimese nappa. esineb enamasti meestel.

konglomereerumine – kogunemine

kultuurnartsiss – looduses loomulikul kujul mitteesinev, aga põllukultuurilillena kasvatatav katteseemnetaimede hõimlane

ohver

taust:

21. sajand

raudteeümbersõidu ristmik

moraal?

nurisünnitatud luuletused – on need hingeta?

kas kino on surnud, aeg lükkind täisringi ja algab otsast?

teater vaid testosterooniga täis viiplejate tehnopark?

skulptuuri haud ootab Vabaduse väljakul muldamist?

kujutav kunst kui pilt lämbunud infoprügimäkke?

küsimuse küürus seljandile

vajub mõtleja raskus

ma küsin ajastu kroonikuilt

kivirähatud Jumalalt ja raagus Ilmarilt

ilu ju on surnud

mort sulet möödusse

keegi performatist vägistab ta ja poos lubjatud õunapuusse

inerts plaksutas meie eest kaasa
informatsioonihulknurgil meie arvuteis
on hiilivad piikteravad hambad
närivad vaikides argipäeva kehandid
sülit-silitades juuri ajades
pigistades meie keele pooleks
nagu sisiseval lühikesel ussikesel
informatsioonikübike oavarres
me hinnangumanna jahtub ja kiletub
möödume lähedalt ei vaata sisse
ei märka ega ärka
saastamarketi plakat on ka ilus pilt
üks pilt kõik sama kui galeriis
miks on üks parem kui teine
küsib postmodernist ja muutub keerukujuks
keerukujuks ja vehib näpuga
pagana viitlejast vikipeediline kang
ärka! reaalsus on metafüüsikute taga?

tänav taltsutamas jalakäijaid

keegi ei ole süüdi
anonüümses jalakäijas trotuaari kulguris
kõik möödujad
keegi ei jää ei jääda
minnakse kuhugi minnakse
polikliiniku plekist uriinisiibris
loksutab tänav valguvaid alamaid
kastab oma vihmase porise lumise keele
kuivade sokkide sisse
ja kui vaja sööb närve
talla all te ülemus
te minekule laskja
korjab elu samme
surmapeo amme

surmapeo amm

suurtes kaarjais puusis
kerajas tädis rätises peas
sädelais silmis irvil huulil
kortsvalt põllunevail laubavaoil
vidakil keelil rullevail rinnuil
villaiseis sokkeis üle põrnitsevai konari põlvi

musta vikati ankruhiiv
surmapiima liiter
hingeauru niitu
vilkalt lõikav maater
varisevas tuulises ilmas
pargipingi taga
istub memm ja koob

tänav taltsutamas jalakäijaid

keegi ei ole süüdi
anonüümses jalakäijas trotuaari kulguris
kõik möödujad
keegi ei jää ei jääda
minnakse kuhugi minnakse
polikliiniku plekist uriinisiibris
loksutab tänav valguvaid alamaid
kastab oma vihmase porise lumise keele
kuivade sokkide sisse
ja kui vaja sööb närve
talla all te ülemus
te minekule laskja
korjab elu samme

Laura Vunk

nii rõõmsalt ärkab surm

vändaga masinavärki
lõin pähkleid
seljaga akna poole
seisis päike mudasel hommikul
kriipsujukudest varjud
mu toasussidel löid tantsu
ning ihuvalust
sai igapäevane asi
üks ese minu kontide vahel
hõõrumas neist sädemeid
välja mu silmadest
nagu ütleksid sa
kõik mehed kardavad
kui tulen oravad õlul
purustatud pähkliid pihus
ja loen sulle seda võimsat
tõde raamatust maha

Viis aastat tiksumist

olen kurnand merest murepalle
veeretand neid õhtusse on

viis aastat liiga kitsas rada
et õppida koos hingama kui

laineid toidan pihus kirevaid
suurest kruusist valge verega või

tuulisel rannal koon puitnõelaga
salle kajakate silmadest surma

õeksele kes magab hõbejuuksed
põrandal jääkülmas vees jalad

hõljumas pinnal kumamas läbi
üht iidset lugu mehest lõõjast

kel rusikas mõrum igast relvast –
sest ajast ei armasta meessugu

kuis ihkan üles tõusta ärgata
niiskes rohus tireleid visata kuid

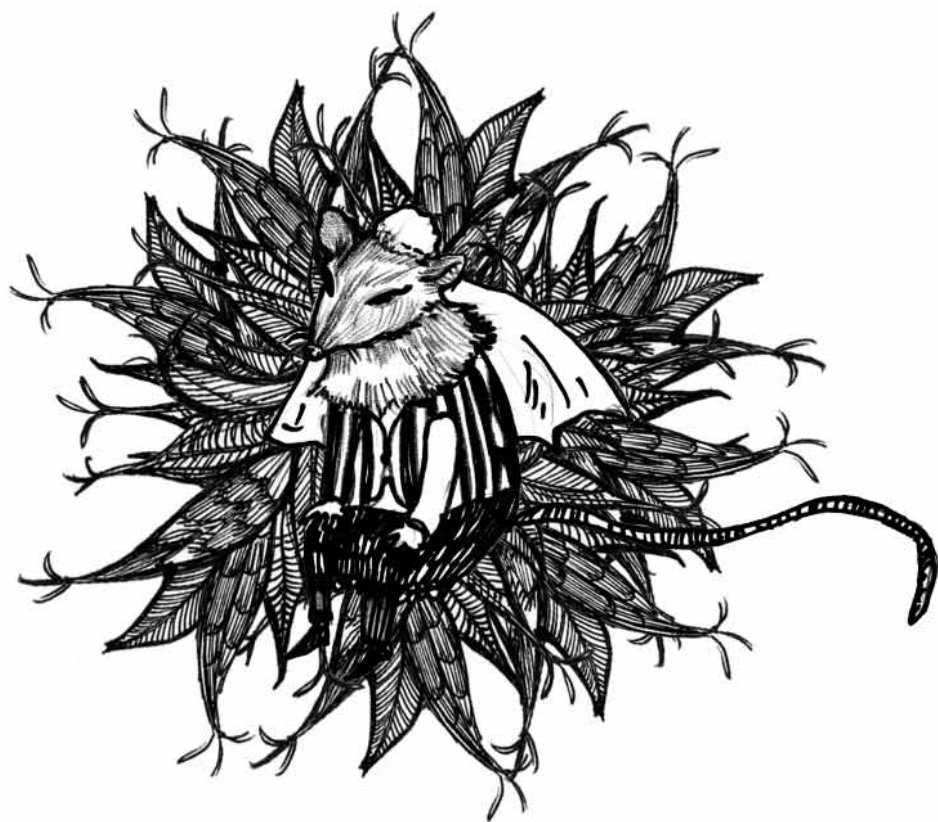
suursinises põhjas kalasaba
end üha minu poole upitab: “palun

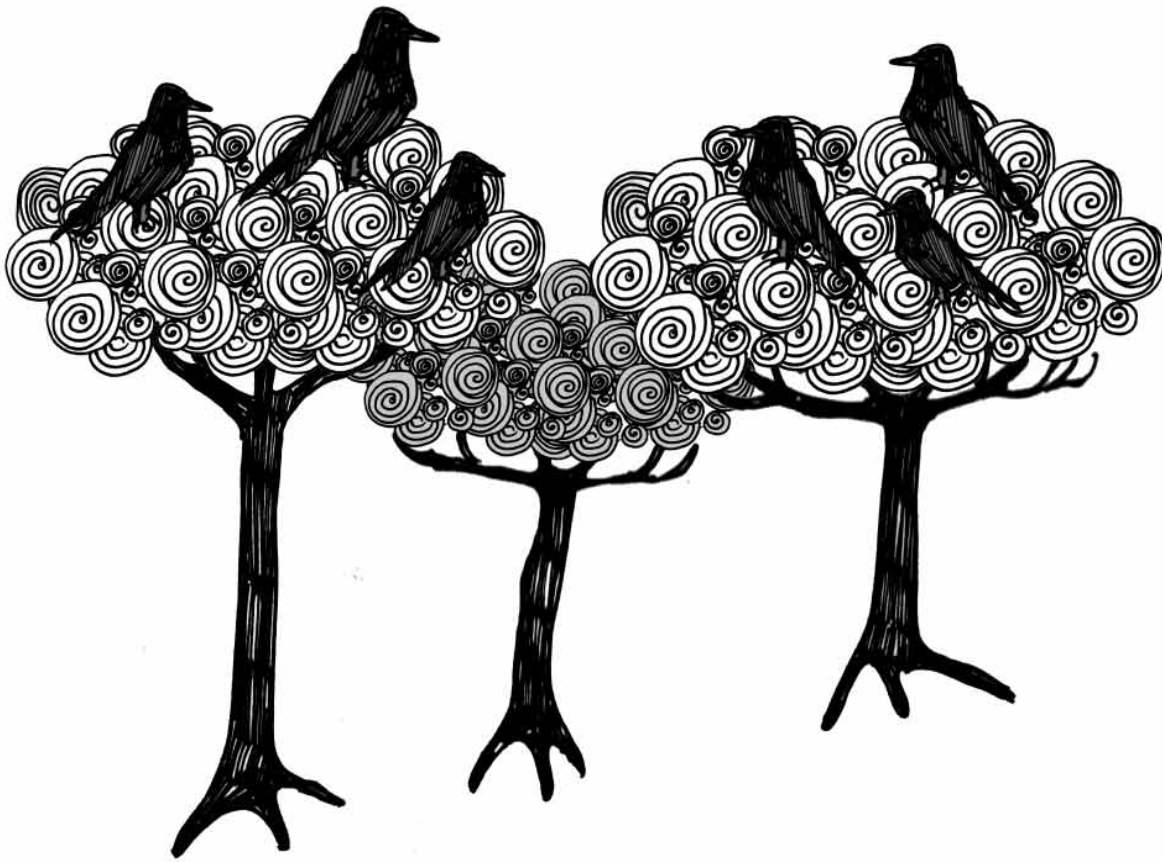
haara siit võta kullast kinni”
magus suu mind ikka ärgitab

“oh! meelita mind merest minema
või mul veel viis aastat tiksumist”

Ühele nimele

naeratus on võimas asi
pilk veel tugevam
sa ise veel ei teagi
et sa mind õnnelikuks tegid
me ei tunne veel üksteist
aga sul on ilus naeratus
tahaksin sulle seda öelda
aga olen nii pisike hiir et hirmus
ma ei tohi su nime valjusti mainida
see oleks väga imelik lollus
ma tänan sind selle eest
et mul üheks päevaks tuju jätkus
et olin kui kollane päike

Margus Räst

Hull

Ööd on siin mustad – ja päevad on valged.
Aeg kaob meil käest kui pudenev liiv.
Jumalad ära on pööranud palged,
on igavik lühem kui üksainus viiv.

Ööd on siin mustad, nii mustad kui süsi.
Siin pimedas mitte miskit ei näe.
Kas olen ehk tervem kui eile, eks küsi.
Läbi trellide ulatan käe.

Päevad on valged – nii valged ja heledad.
Nagu need seinad, mida vist pole.
Ah jää juba vait, mis ikka siin seletad.
Lepime kokku... või nii... Eks ole.

On maailmas jahe, mu kätes veel soojust.
Surma ei karda, sest mind ta ei vii.
Päike veel tõuseb...? Ei, juba loojub.
Elada igavik, üksainus piin.

Ööd on siin mustad – ja päevad on valged.
Siin igavik tundub mul lühem kui viiv.
Ma olen vist tervem, mõned küll haiged.
Hommiku tulles mind polegi siin...

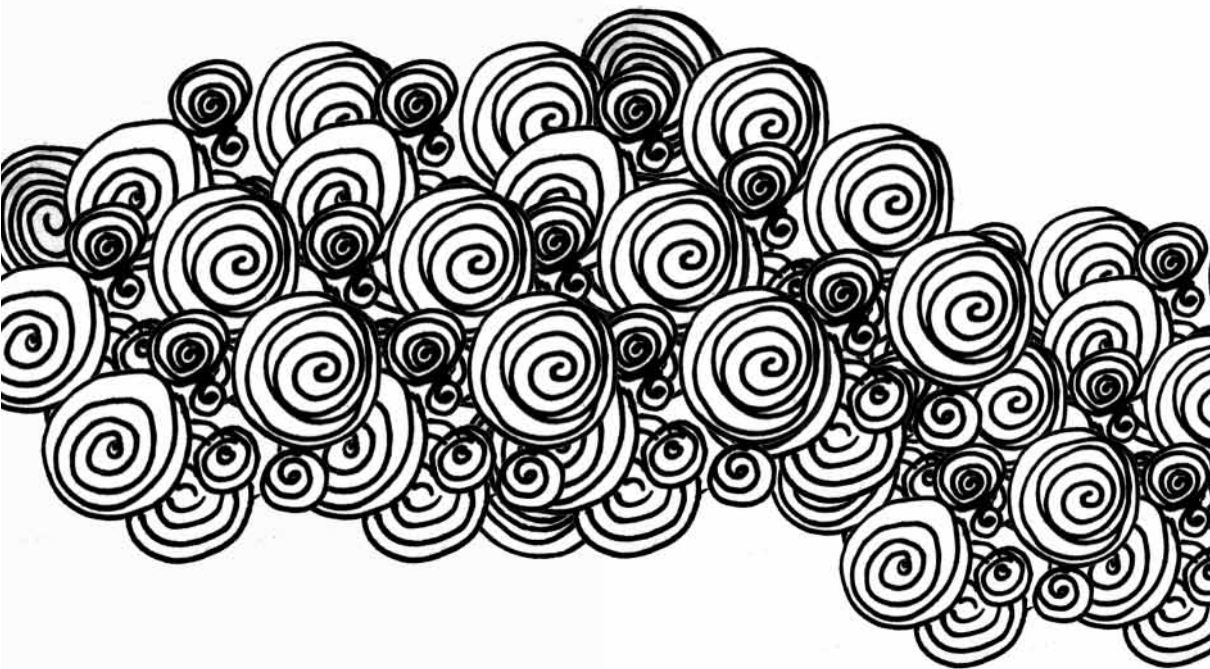
Pealpool pilvi

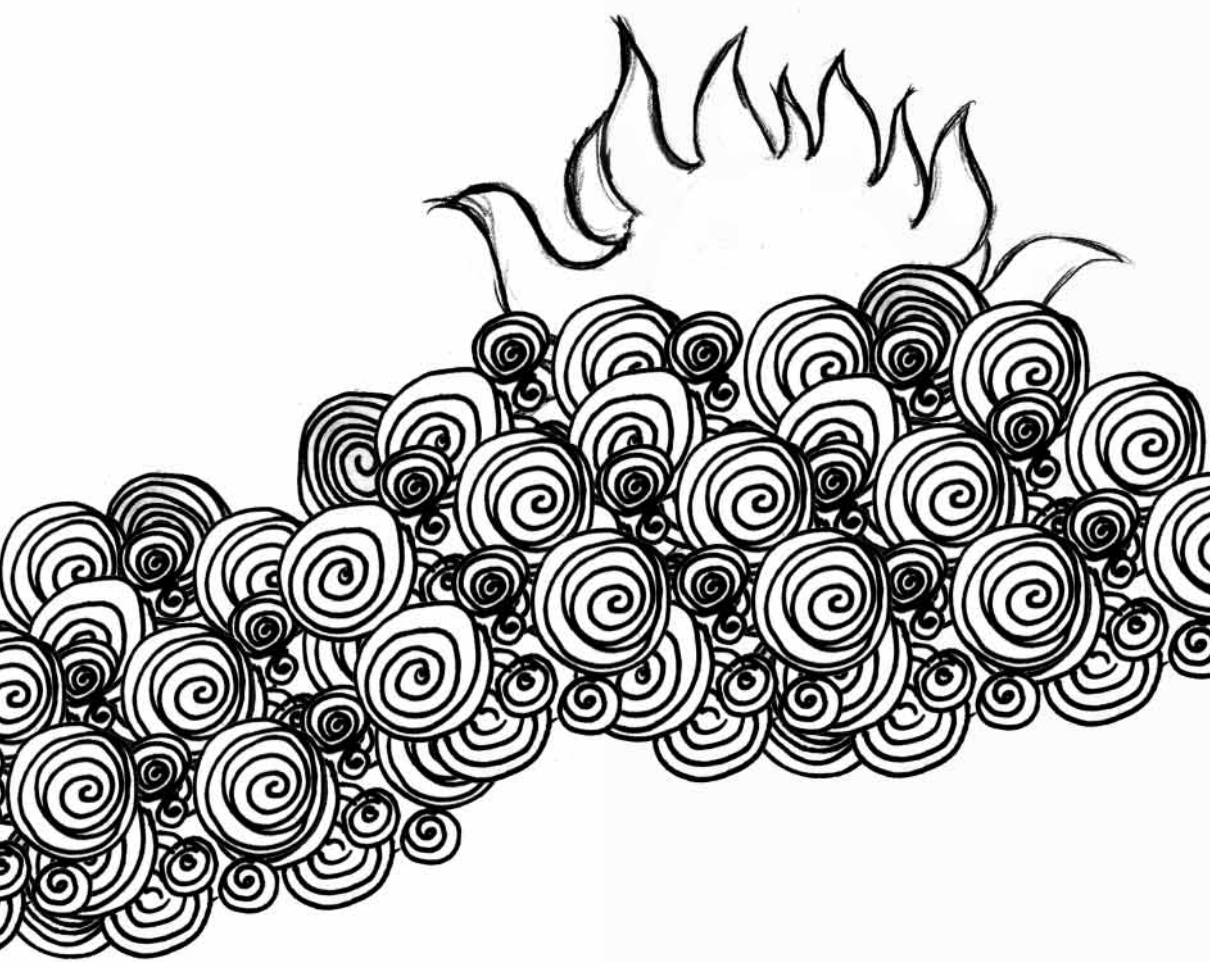
Vahel pealpool pilvi
kõnnin paljajalu.
Siis, kui maa peal silmi
avada ei talu.

Vahest pilveveerel
mõtteid mõlgutan.
Istun nukral meelel,
jalgu kõlgutan.

Vajub päike looja
kaugel pilve taha,
jättes veidi sooja
minulegi maha.

Vahel pealpool pilvi
kõnnin paljajalu.
Siis, kui maapeal silmi
avada ei talu.

Marian Männi

Poolik suudlus

Mis sul viga prantsuse moodi suudelda,
Kui sa ise prantslane oled.
Mälestus ema silitustest seljal,
Ninas isa õhtuse keedukohvi lõhn.
Just enne kui nad suudlesid
(jah, sa vaatasid pealt),
Jagaste tüki Camemberti.

Või konnajalgu?
Ei ole naljakas, ma tean.

Su isa imes nädala tolmused mured kotti.
Ema pakkis lauamängud lahti.
Enne uinumist suudlesid venda.
Bonne nuit!
Head ööd!
Armastan sind.

Igaõhtune rutiin.

Mille eest sa küll kodukatuse alt, mägede jalamilt,
Siia teisele poole kuud,
kuivale kruusale, põgenesid?

Miks mina põgenesin?

Mis mul viga mandariinipuu all haput nägu teha,
Ja kukutada vanaema kaasarullitud rannatekile pisar
(ei loe, et kodumaal on lumetorm ja mina päevitan).

Ja lõhkuda prantsuse suudlus.

Minu huuled teavad paremini, kuidas maitseb
kaerahelbepuder
(eriti hea on tomatiga!)
Õhtuti, enne, kui ema end seitsme teki alla peitis,
paukus uks.
Ehk tuuletõmbusest?
Kord kallistasin isa.
Tema sünnipäeval.

Mis siis, et päike pleegitab tukka,
Ja et täna poest tulles, jäätis näpu vahel,
Lendas erkroheline papagoi üle pea.
Ikka ei suudle nagu prantslane!
Olen kange nagu Mustemäe tuul.
Olen uhke Hollywoodi turvamees.

Pigistan Krõõda moodi silmad pihku.
Vaikin.

Uks sulgub pauguga, kui lähed.
Vist tõmbetuul.

Veel võib

Õöd on nii sügavad, et upu või ära.

Iseenesesse.

Kuniks kontorite ees jagub puhtaid murulappe.

Kuniks viimase pilve lõhub konditsioneeritud klaaskarp.

Kuniks viimane muusik tõmbab ukulelelt viimase keele.

Kuniks hommikusöögiks võetakse päikest.

Kuniks kuuvalgust ei aeta segi tänavalaternaga.

Kuniks keegi veel vilistab viimas.

Kuniks rotil on, kuhu põgeneda.

Puuri ja ratta eest.

Seni on, millest öösi unistada.

Ood kodumaale!

Mure anti mulle emapiimaga kaasa.
Naeratamine on minu jaoks võrrand,
vastusega x.
X = pinges põselihased.
Kärbsest elevandi tegemine pole mingi kunst.
Liigne sõbralikkus on kunst.
Ja loomulikuks jäämine, jagades armastust.
Nii et ärge öelge mulle “No worries”,
Kui restoraninurgas ümiseb pruuniks põlenud austraallanna
“Let it snow,
Let it snow,
Let it snow.”

Eriti, kui kraade on 35.

Minu mure on prügikasti visatud vanad croissant'id.
Minu mure on telekatoas kanepit suitsetav
hilispuberteedist majanaaber
(raske lapsepõlv ei ole vabandus).
Minu mure on kliendi tühjad silmad,
Kui ütlen, et tulen Eestist.

Milleks laulda
“Let it snow,
Let it snow,
Let it snow.”

Jääkuubikud sügavkülmikus, mida palavuse
peletamiseks veiniklaasi viskate, ei ole lumi!

Mare Sabolotny

Mulle meeldivad hommikud

Mulle meeldivad hommikud. Ärkan kohe, kui kell heliseb. Vahel ärkan varem. Vahel ärkan ise. Mu elus pole rutiini. Kõik päevad on erinevad.

Kohvivesi keeb. Sel läheb alati kaua. Käin senikaua vetsus.

Puru tõmbama, riis keema, vannituppa. Pesen näo ja hambad. Lähen riisi kontrollima. Naasen, kreemitan, meigin. Minu töös peab esinduslik välja nägema.

Riis ei ole veel valmis.

Täna panen selga midagi viisakat. Ilusat.

Vahetan kassi vee. Krõbuskeid ei ole vaja lisada, neid on.

Riis on valmis. Segan sisse salatit ja ketšupit. Hommikune Telematin. Täna on prantslane.

Aega veel on. Lõõgastun hetkeks.

Tegelikult nii palju ei ole ka. Riided selga, mapp kaela ja tööle.

Pidime Raekoja platsis kokku saama. Ma ei näe teda. Kümme minutit juba ajast üle.

Äkki ta eksis ära? Või saime üksteisest valesti aru.

Piilun lähitänavatele.

Seal ta ongi! Hoopis Kuninga tänaval. Istub kiriku ees muru peal.

“Vabandust, kas te ootasite kaua? Sain aru, et pidime Raekoja platsil

kokku saama..." ütlen talle viisakalt ja pisut vigaselt prantsuse keeles.

Ta ei vasta.

"Ma tõesti vabandan. Telefonis tekkis mingi arusaamatus..."

Ta ei paista vihane.

"Hea küll... Ma siis näitan teile linna? Okei. Alustame siis siit. Üle tee asub Kirjanike Maja, kus toimuvad vahel toredad üritused ja kus pesitseb Kirjanike Liit. Selle kõrval on raamatute antikvariaat, kust võib alati midagi toredat leida, kuigi enamus kaup on seal eestikeelne. Seal kõrval olevas kingapoes ei ole ma kunagi käinud ja Pegasus on mõttetult kallis koht. Meie kõrval on Kolmjala pood, mis on üks väga vähestest 24h poodidest Tallinnas, kuna öösiti siin enam alkoholi ei tohi müüa. Vähemalt ma arvan, et see on ööpäevaringselt avatud, sest ta muudab kogu aeg oma lahtiolekuaegu. Enamik poode Tallinnas on siiski alkopiirangu raames avatud. Vasakut kätt on ausammas Eesti kuulsale kirjanikule, kelle nimi mulle praegu ei meenu. Seal taga on Niguliste kirik. Asukoht kindlaks tehtud! Mida te täpsemalt näha soovite? Ajaloolisi ehitisi? Moodsat arhitektuuri? Linnaelu?"

Mitte ühtegi sõna.

"Hea küll. Jalutame siis niisama ringi? See ongi mu lemmikviis."

Ta on vist nõus.

Ronime Lühikesest jalast üles Toompeale. Näitan talle linnavaateid, Riigikogu, kirikuid ja miljonipeldikut. Tuleme Pikast jalast alla. Näitan talle ettejäävaid all-linna vaatamisväärsusi ning räägin natuke ajaloost ja kohalikest.

Miski teda ei vaimusta.

Kõht tühjeneb. Pakun, et läheksime sööma traditsioonilist Eesti toitu. Ta ei ole nõus, tahab itaalia kööki. Hea küll, mul ei ole midagi hea pasta vastu.

Läheme siis Harju tänaval asuvasse pitsakohta. Riskantne. Pole seal kunagi käinud. Kaugemale ka ei viitsi minna. Proovime. Las olla siis minu jaoks ka pisut eksootikat.

Klient vaatab hämmastunult menüüd. "Soovite, et tõlgin?"

Ta ei vasta.

Ettekandja tuleb.

"Kaks kohvi, palun," tellin. "Siis üks juustupasta ja üks hakklihapitsa."

Ettekandja Marie vaatab mind miskipärast üllatunud näoga ja küsib arglikult: "Kumma ma enne toon?"

"Mõlemad ikka soovitavalt koos," vastan naerdes, "kui te kahte taldrikut korraga tassida ei saa, siis tooge ükskõik kumb enne ja teine pärast. Kümnesekundiline vahe just tappev ei ole." Imelikud inimesed.

Läheb. Nüüd oleks paras aeg küsida muljeid meie linna kohta ja uurida, mille vastu veel huvi oleks.

Tema aga ei vasta.

Pingeline vaikus.

Ma ei suuda.

"Tallinn on tegelikult armas linn või mis te arvate?" hakkab rääkima.
"Ma ei ole küll siin sündinud, aga aastaid elanud ja pean tunnistama, et kutsun teda juba uhkusega oma kodulinnaks."

Ta ei ütle midagi. Milline üllatus.

Toidud tulevad ruttu, metsiku näljaga hakkab õgima oma pastat. Ta ei puutugi oma armast pitsat, mille pärast me üldse siia tulime.

"Kas pitsal on midagi viga? Kas palun uue tuua?"

Ta ei taha uut, aga ei puutu ka seda. Kohvi samuti mitte.

Lõpetasin. Ta andis oma kohvi mulle. Pitsat ma ei taha, ma ei söö hakkliha.

Küsin arve. Ettekandja uurib murelikult, kas pitsal oli midagi viga. “Ei olnud,” vastan ma oma kaaslaste pärast kerget piinlikkust tundes, “ta avastas lihtsalt, et ei olegi nälgene.”

Ettekandja Marie demonstreerib imestusevarjundiga jälle neid ilusaid suuri silmi. Inimesed hakkavad mulle juba närvidele käima.

Maksan arve. Lahkume.

“Kui teid enam miski ei huvita, siis võime päeva ehk edukalt lõpetatuks nimetada?” pakun ma.

Ta on vist nõus.

Kehitan õlgu ja viin ta tagasi samasse kohta, kust ta leidsin. Istuma Kuninga tänava äärde murule.

Nii ebameeldivat klienti ei ole mul veel olnud. Kas ta tõesti ei võinud midagi vastata. Õelda. Natukenegi häält teha? Kas mu prantsuse keelel oli midagi viga? Ah need prantslased ongi ennast täis ja ülbed. Mingu ta omadega õige...!

Lähen poest läbi. Leib on otsas. Ostan kassitoitu ka.

*

Mul ei ole hommikute vastu midagi. Lähen alati vara magama ja olen tõustes reibas. Ärkamine võtab siiski natuke aega, sest mulle meeldib voodis lesida ja vaikselt tõusta.

Kümne minuti pärast ajan end siiski voodist välja.

Kohvivesi keema. Sel läheb alati kaua. Käin senikaua vetsus.

Segan lahustuva puru veega. Natuke külma peale, et saaks kohe juua.

Vahetan kassi vee. Krõbuskeid ei ole ta jälle puutunud.

Avan akna ja teen kohvi kõrvale ühe suitsu. See ongi minu hommikusöök – kohv ja suits. Tänapäev ajab pea veidi ringlema.

Loivan vannituppa, pesen näo ja hambad, kammin juuksed. Meiki ma ei kanna.

Panen midagi vabamat selga. Teksad, t-särk, tennised. Viisakas ja mugav. Pole aega end keelde viia.

Vean end kella kümnese bussi peale. Raamat kaasa.

Pärnus olen 11.50. Pidime bussijaamas kokku saama. Ta ütles, et oskab hotelli juurest siia tulla. Ootan. Seal ta ongi! Räägib mingi propagandajagajaga.

“Tere, kas ma võiks selle toreda härra nüüd teie käest eemaldada?” küsin viisakalt.

“Muidugi, palun!” ütleb propagandist muiates ja ulatab mulle tänase härra. Härra ei lase lahti enne, kui tal käest kinni võtan. Hea küll. Liigume eemale. Üritan lahti lasta, ta karjub “ei”.

Okei, olen hullemaidki näinud. Vähemalt ei ole ta nii kõva ja tuim kui eilne. Ja kõneleb inglise keeles.

“Võtsin kaasa raamatu, milles on vanad pildid linnast. See teid ju huvitaski, võrrelda vana ja uut?”

Ta noogutab.

Võtan raamatu kotist. “Mul on tegelt raske seda hoida, kui te...” üritan lahti lasta, aga ta haarab mu käest veel kõvemini. “Hea küll! Hea küll! Saame hakkama. Ma ei lase lahti.”

Vaatame vana pilti, otsime uuesti koha linnast üles ja võrdleme. Seda kuni kella neljani, mil oleme mõlemad surmväsinud.

Läheme tagasi bussijaama, ta peab ka Tallinnasse tulema. Rõõmustav. Ta on väga tore inimene, meeldiv ning talle otsa vaatamine tekitab seletamatult positiivse tunde.

Bussi peab ootama. Süütan ühe suitsu. Ta pistab karjuma, kui tuld näeb. Kustutan koni, kuigi jõudsin vaid paar mahvi võtta. Hüsteeritseja.

Buss tuli. Jääme tahapoole. Ainsad rahulikud inimesed peatuses.

“Kaks Tallinnasse palun.”

Bussijuht vaatab mulle otsa, siis mulle seljataha. “Kaks?”

“Jah, k-a-k-s täispiletit, palun,” kordan pisut ärritunult. „Härra, Marie,“ loen ta nimesilti.

Annan talle raha, ta hakkab pileteid ulatama, kuid käsi peatub. “Kas ma võiksin paluda teil see maha jätta?” ütleb ta osutades mu kliendile.

“Vabandust?”

„Ohutuse nimel...”

“On alles jultumus!” haaran oma raha tagasi ning ronime välja. „Ma tõesti vabandan. Ma ei tea, mis sellel mehel viga oli.”

Klient on kurb ja vaikne, norgu vajunud. Temas ei ole enam seda lendlevat rõõmu, mis enne. Mul on nii halb tunne.

“Teate! Mu sõbral on siin auto, mida ma laenata saan. Teda pole praegu Eestis, jättis võtmed mulle. Tulge, ta ei ela kaugel.”

Liigume sõbra maja juurde. Kus ta auto nüüd ongi? Aa, seal. Korras. Ei ole see. Kurat! See ka ei ole. Kuidas saab nii palju sarnaseid autosid ühes kohas olla? See ka ei ole. See! Lõpuks ometi.

Istume autosse, hakkame sõitma. Klient on ikka solvunud. Ta justkui tõmbuks iga minutiga aina rohkem kõssi. Mul on temast nii kahju.

Sõidame vaikuses.

Politseinik peatab mind kinni. Kui piinlik! Ületasin kiirust võib olla paar kilomeetrit. Kui palju võib norida?!

Ulatan talle dokumendid. “Juhiluba ka, palun,” ütleb ta.

“See on seal vahel,” ütlen tüdinult. Kui trahv, siis trahv, ei hakka end välja rääkima.

Klient on magama jäänud. Hea seegi.

“Teie juhiluba ei ole siin,” ütleb mees.

“Mida? On küll!” haaran need ta käest. “Kurat, ei ole jah.” Piinlik. Paanika. Haaran koti, otsin neid sealt värisevate kätega. See veel puuduks... Jess, leidsin. “Vabandust, härra ee... Marie, need olid sealt vahelt välja kukkunud,” pomisen arglikult.

“Teie juhiluba on aegunud ja tegemist ei ole selle auto dokumentidega. Palun astuge autost välja.”

“Mis mõttes aegunud? Mida te ajate? Hull olete või? Vaadake ise, see kehtib 2003. aastani! Sinna on neli aastat! Minge oma kalendrit kontrollima.”

Politseinik kortsutab kulmu. “Palun astuge autost välja.”

“Miks? Ületasin kiirust maksimaalselt kolm kilomeetrit, mu dokumendid on täiesti korras. Mis teil viga on? Miks te mind ahistate? Mul on tähtis klient autos, kes peab veel TÄNA enne kella seitset Tallinnas olema! Mis teil viga on?”

Politseinik vaatab mind segaduses pilguga. “Oodake üks hetk.” Ta viipab oma paarilise autost välja.

Mina ei kavatse kuhugi põgeneda. Minu paberid on korras.

Kaua ma siin passima pean? Seisavad seal kahe auto vahel ja räägivad. Minu väärtuslikust ajast! Kuidas mul küll täna nii halvasti veab?

Appi kui hale! Ise ei julgenud tagasi tulla ja saatis paarilise.

“Astu autost välja,” ütleb see. Agressiivne.

“Mis teie kuradi probleem on?”

“Astu autost välja,” ütleb see juba ähvardava tooniga. Laseb mu maha või, kui keeldun? Idioodikari.

“Te olete nagu katkised plaadid!” Ronin välja. “Noh?”

“Tule, ma viin su koju,” ütleb mees ja haarab tugevalt mu käevarrest.

“Mida? Ei tule ma kuhugi! Mitte enne, kui te ütlete mulle, milles on asi!”

Tüüp rebib mind jõuga auto poole, hakkab vastu. Rüseleme.
Hammustan teda randmest ja pääsen korraks eemale. Üritan autosse
hüpata, kuid ta haarab minust kinni...

Tardun.

Klient on surnud.

Ta on surnud.

Mõrvatud.

“Ta on surnud. Te tapsite ta! Te tapsite ta!”

“Marie, see on õhupall!” kisab politseinik. „Tule mõistusele!”

“Te tapsite ta! Te tapsite ta... te tapate ka minu.”

Ma ei suuda seda uskuda. Nad tapsid tema ja tapavad ka minu.
Kakskümmend aastat ja kõik. Kõik! Bussijuht ei lasknud mind bussi ja
nüüd ma suren.

Iga kord, kui üritan rüseleda, lööb ta mind. Lööb mind. Valusalt. Nagu
alati. Lööb mind. Teeb haiget.

Lõtvun.

Bussijuht ei lasknud mind bussi.

Nüüd ma suren.

*

Hommikud täitsa meeldivad mulle. Ärkamine on uue päeva algus. Uue
toreda päeva.

Voodist välja. Kohvivesi keema. Sel läheb alati nii kaua. Käin senikaua vetsus.

Kohvipuru ei ole. Naljakas. Alles oli. Teen siis musta teed. Mis seal ikka.

Vahetan kassi vee, krõbuskeid ei ole ta puutunud.

Kõht on ebanormaalselt tühi, umbes nagu ei oleks terve eilse päeva söönud.

Söögiks on ainult putru. Külmkapp on täiesti tühi. Mis seal ikka. Keedan siis. Segan. Segan. Jooksen vannituppa, pesen näo. Segan. Tagasi, pesen hambad. Segan. Ripsmetušš. Segan. Põsepuna. Segan. Valmis. Võisilm.

Hommikune Terevisioon. Täna on eestlased.

“Kaua sa mind ignoreerid? Sa ei näe mind. Sa ei kuule mind. Või siis pead mind võõraks. Kuidas võid kaotada mõistuse ja taju, kuid pidada nii pikka viha? See õnnetus ei olnud minu süü.”

Kaerapuder on peale hirsi mu teine lemmik. Seda saab süüa nii või ja soolaga kui ka maitstva moosiga.

“Ma tean, et sa oled veel seal peidus. Sa paned igal hommikul värsket vett kassile, kes on juba mitu aastat surnud, aga samas tead mingeid asju, mida ei olnud tol ajal. Sa saad midagi aru. Sa oled seal, ma tean.”

Huvitav, mis saaks, kui ma siia nüüd moosi ka sisse paneks?

„Palun sind, Marie.“

Kas ma tahan teada?

“Ma ei lahku, Marie.”

Polegi palju aega lõsutada ja eksperimenteerida. Varsti on klientidega kokkusaamine. Täna viin nad mere äärde.

Urmas Nimetu

Kuidas poeet Palit kapist välja tuli

Palit käis kapist väljas möödunud nädalal, kui olid külmemad ilmad. Teda kutsuti ühte pealinna kooli lastele oma luuletusi lugema.

Sõber Kimono helistas ja ütles, et Palitut oleks hädasti vaja. Kimono oli juba ammu kokku leppinud, et läheb kooli esinema ja võtab kaks noorpoeeti ka kaasa. Pidid minema Jope ja Nabasärk – aga kole lugu, Nabasärk just teatas, et jäi haigeks. Sai eelmisel nädalal kõvasti külma. Nüüd oli tema asemele kiiresti kedagi tarvis. Kas Palit ei saaks hädast välja aidata?

Polnud probleemi! Palitul oli paks nahk, teda need miinuskraadid ei heidutanud. Ja eks lugejatega kohtumine käi lihtsalt kirjanikutöö juurde.

Põrutaski pealinna ja luges mõned read. Ega tal ei olnud kahju oma riimidest. Kapi alumine sahtel oli neid niigi paksult täis. Vaata et uued ei mahtunud ära. Võttis sealt pealt mõned lühemad kaasa ja jagas lastele. Saigi sahtlisse ruumi juurde.

Muidu ta ju mekkis oma riime üksinda. Kellele neid ikka toppida? Mõnikord jagas mõne sõbraga, kui see juhtus läbi astuma.

Praegu rippus Palit jälle kapis oma riidepuul ning mõlgutas mõtteid. Hea oli sedasi iseendaga asju arutada.

Päris üksi ta pimedas kapis siiski polnud. Peale Palitu konutasid siin veel Suusadress, perekond Ketsid ning hunnik ülearust elutut kraami. Aga nendega ei saanud maailmaasjadest rääkida. Nad polnud piisavalt intelligentset. Kapis valitses täielik rahu.

Aga mis see siis oli? Esikust oli kuulda, kuidas keegi välisukse taga kolistas. Pika pusimise peale saadi võti lukuauku ning uks lahti. Keegi loivas otsemat teed vannituppa, pesumasinasse.

See oli kindlasti Teks, teadis Palit.

Üksvahe oli Palitul Teksaga suhe või nii. See oli keskkooli ajal ja poolteist aastat pärast lõpetamist. Eks nad olid siis noored. Mõlemad naiivsed ja maailmavalu kurguni täis. Polnud neil kummalgi raha ega kohta, kus olla. Teksal olid lõhkised põlved, Palitul taskud lapilised. Aga ikka oli neil, mida jagada. Nad rippusid teineteisel kaelas, limpsisid koos veini ja käisid igasugu kultuuriüritustel. Teineteise pärast polnud neil kunagi piinlik.

Aga elu käis oma rada ja inimesed muutusid. Lõhkirebitud riie tuli taas moodi. Tekstast, keda gümnaasiumis välimuse pärast pilgati, sai äkki iludus. Ta sattus laulma ühte pop-rockbändi, millest peagi sai emobänd. Teda näidati telekas ja ajalehes ja igal pool. Sellest ajast nad Palituga enam eriti ei trehvanud. Ju siis oli avalikkus talle Palitust tähtsam.

Palit luges nüüd lehtedest, kuidas Teks lõikas kangasse aina uusi auke. Esialgu säärtetele, aga viimasel ajal ka otse perse peale, nii et sealt urruauk ära paistis.

„See on Lääne trend,“ rääkis Teks. „Ükskõik, millisest uuemast raamatust sa loed või plaati kuulad – igal pool öeldakse, et tabude aeg on läbi. Pole mõtet midagi häbeneda ja varjata. Tuleb oma vead enda kasuks pöörata.“

Teksale meeldisid värvilised asjad. Ja talle meeldis, kui elu käis silme ees suure kiirusega ringi. Sellepärast ta viimasel ajal nii tihti pesumasinas istuski. Uhkustas, et kirjutab seal koos Önnesärgiga romaani. Teadagi, millest.

Palitule selline asi ei passinud. Tema ei seedinud, kuidas Önnesärg ja Teks teiste inimeste mustas pesus sobrasid. Talle meeldis oma kapis rippuda.

Palit võttis põuetaskust iPodi, pani klapid pähe ning lülis maailma välja. Suusadressist ja Ketsidest oli ta nüüd sadade valgusaastate kaugusel. Ei puutunud maailm temasse ega tema maailmasse. Milline õndsus oli olla teiste silme alt ära!

Just sellistest hetkedest oli Palit lapsena unistanud. Hirmsasti oleks tahtnud soojas kapis istuda, aga teda veeti õue ka siis, kui oli kõige

külmem pakane või kõige lõikavam tuul. Harjugu ära, eks ju. Mis tal siis muud üle jäi, kui harjuda? Aga niipea, kui tekkis võimalus, pages ta oma riidepuule. Kirjutas luuletusi.

Palit tundis, et tal nüüdki on üks luuletus tulemas, väike ja õnnelik. Kipitas põuetasku juures, ronis siis kaenla alla ja tormas käiseava poole. Aga enne, kui luuletus varrukast välja sai, kihvatas miski Palitu sees, ning ta jättis värssid kirjutamata.

Palitule meenus jälle see pealinnas käik.

Õpetajatetoas said nad kokku – Kimono, Jope ja tema – kolm musketäri. Kimono oli kuulus tänu oma miniatuuridele. Neid kirjutas ja joonistas ta igal pool ajalehtedes ja ajakirjades. Ei pidanud ennast eriti tähtsaks. Temaga suhtles Palit tihti.

Jopet nägi ta aga esimest korda, ehkki kuulnud oli temast palju. Tõeliselt käre noor poetess, nii nad kirjutasid. Intelligentne plika Mustamäelt.

„Millol so luulätomo hokkosed ä?“ küsis Jope Palitult.

Jope rääkis tugeva viru murrakuga, kus vokaalid on ühe võrra paigast nihutatud, iga lause lõpeb „ä“-ga ja esineb palju inglise laene. See kõneviis jättis temast veel noorema mulje, kui ta tegelikult oli. Hilispuberteet.

„Ei mäletagi täpselt,“ ütles Palit. „Mitu aastat olen ikka juba kirjutanud.“

„Ma pole sinust kuulnudki ä,“ ütles Jope. „Mis su user Orkutis on ä?“

Ta oli oma läpaka käima pannud ja hoidis sõrmi klaviatuuril.

„Ma ei olegi Orkutis,“ nentis Palit.

„Kus sa ennast siis peidad ä?“ imestas Jope edasi. „Kas sa kirjandus-eventidel ikka käid ä?“

„Ma ei ole Tallinnast,“ raputas Palit pead.

„Peab ikka käima ä,“ arvas Jope.

„Ma ei tunne sealt eriti kedagi. Nii palju, kui ma olen käinud, on seal alati üks kamp. Kirjanikud ise ja siis nende sõbrad,“ meenutas Palit.

„Justnimelt ä,“ kinnitas Jope. „Kuidas sa muidu end kursis hoiad, mis kirjandusmaailmas parasjagu in on ä.“

„Ma loen Sirpi,“ pomises Palit.

„Aga mis see lugemine sulle annab?“ sekkus nüüd ka sõber Kimono.
„Peab ikka ise ka käima oma luuletusi näitamas ja tutvusi sobitamas igal pool, kus vähegi saab. Kunagi ei tea, kes saab sind kuhugi sokutada. Kui sa ainult oma kapis istud, siis ei tea ju keegi sinu luuletustest. Sul on ometi väga head tekstid. Ma küll ei arva, et neid peaks sahtlisse peitma.“

„Nüüd ma võib-olla hakkab rohkem käima ka,“ lootis Palit. „Ega mul siiaamaani polnud nagu midagi näidata. Nüüd mul see üks luulekogu on.“

Nende sõnade kinnituseks võttis Palit põuetaskust oma raamatu. „Ruuduline vihik“. Jope vaatas seda eest ja tagant, lappas siis lehekülgi paar korda edasi-tagasi. Lugemata ühtki värssi, pani ta raamatu lauale ning lõi selle pealkirja Google'isse. Google polnud „Ruudulisest vihikust“ kuulnudki.

„Kus selle kohta arvustusi on ilmunud ä?“ küsis Jope.

Palit laiutas käsi.

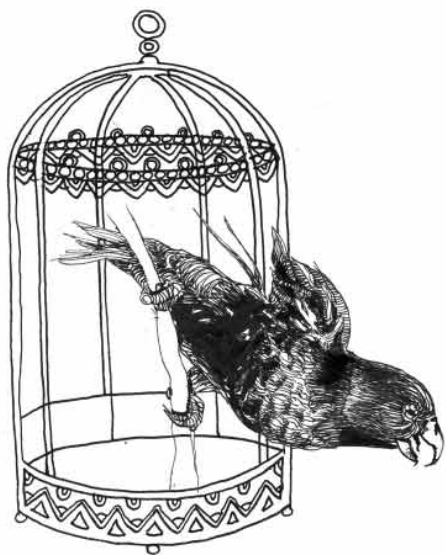
„Veel ei ole ühtegi ilmunud,“ ütles ta.

„Miks ä? Oled sa pakkunud kuskile ä?“ ütles Jope. „Mul Ekspressis töötab üks hea sõbrants ä. Ta kogu aeg küsib, et kirjuta midagi ä. Siis ta saab arvustuse teha või midagi ä. Kas sa üle-eelmist Ekspressi lugesid ä? Seal oli minuga just üks nupuke ä.“

„Aga see pole veel midagi,“ ütles Kimono. „Minuga tehti eelmine kuu kaks pikka intervjuud.“

„Ekspressis vä?“ küsis Jope.

„Ei,“ vastas Kimono. „Päevalehtedes. Ekspressis veel ei ole kirjutatud.“

Ma pole sinna veel pakkunud.“

„Ekspress on ikka kõige tähtsam leht ä,“ arvas Jope.

„Intervjuu on ikka intervjuu,“ ei nõustunud Kimono. „Vahet pole, kus see ilmub. Loeb ikka intervjuu pikkus.“

„Mis pikkus ä?“ ütles Jope. „Ekspressis vahel ei tehtagi pikemalt kui kolm küsimust ä.“

Kimono noogutas õnnetult. Jutt pöördus jälle Palitule.

„Mis sul tiraaž oli ä?“ küsis Jope.

„300,“ vastas Palit uhkelt.

„300 ä?“ imestas Jope. „Nii vähe ä? See pole ju õieti midagi ä. Mul oli esimese raamatu tiraaž 1000 ä. See osteti poole aastaga ära ä!“

„Aga see pole veel midagi,“ leidis ka Kimono. „Meie pederamatute esimene trükk oli 3000. Kolme kuu pärast pidi tegema juba uue trüki!“

Kimono pedede entsüklopeediale ei olnud müügiedetabelites tõesti võrdset.

Kimono kogus oma raamatusse kõik eesti peded, kokku umbes kümme tuhat nime. Selleks käis ta koos sõpradega mööda maad ringi. Nad pildistasid bussipeatusi, peldikuid, kangialuseid, liinibusse, liiklusmärke, prügikaste, matkaradade infotulpasid ja kõiki teisi kohti, kuhu settib pedede rahvapärinus. Peded olid leksikonis tähestiku järjekorras, koos fotodega. Teiste seas olid näiteks Asko, Mäidu, Edgar ja Ansip. Vahel õnnestus välja selgitada pärimuse talletajate ehk allikate nimed. Nemadki kanti siis pededega ühte nimekirja. Eesti kirjandusse saabus uus ajajärk.

„Nojah,“ arvas selle peale Palit. „Aga mul on ju hoopis teine stiil. Ega mu luuletusi ei saagi kilokaupa müüa.“

„Mis su style siis on ä?“ uuris Jope.

Ta polnud „Ruudulist vihikut“ rohkem puudutanud.

„Mulle meeldivad sellised konksuga asjad,“ ütles Palit.

„Palitu luuletused on hästi mitmekihilised,“ jätkas Kimono sõbra eest.

Palit nohises tagasihoidlikkuse märgiks.

„Nagu Sindrinahal vä?“ elavnes nüüd Jope. „Kas te teda tunnete vä?“

„Isiklikult ei tunne, aga lugenud ta asju ikka olen,“ ütles Kimono.

Palit raputas küsivalt pead.

„Sindrinahk on täiesti hull tüüp ä!“ hüüdis Jope. „Tal on täiesti hullud luuletused ä. Ta elab ka täiesti hullus kohas ä. Keila lähedal ä. Aga ta üldse ei põe seda ä. Ma käisin tal suvel paar korda külas ä. Ta näitas mulle asju, mida ta pole veel kuskil avaldanud ä. Need on ka mingi hullult mitmekihilised ä. Umbes nagu *cuba libre* ä. Olete joonud vä? Laimiga on eriti hea ä. Peale vaatad, on nagu coca kiht ä, kihiseb ja magus ä. Kõik on nagu hullult chill ä. Aga kui võtad teise lonksu ä, siis tuleb rumm otsa ä! Siis saad alles aru, millest ta kirjutab ä. See tõmbab täitsa katuse pealt ära ä. Mul oli pärast mitu päeva paha olla ä.“

„Aga see pole veel midagi,“ ütles selle peale Kimono. „Palitu luuletused on veel mitmekihilisemad. Ta oskab isegi neljarealisesse luuletusse kaheksa kihti panna.“

„Nii palju vast ei oska,“ nohises Palit.

Kui ta kodus kapis rippus, ei kiitnud teda keegi. Suusadress ja Ketsid ei teadnud kunstist sittagi. Neile piisas, kui keegi sai jalaga tagumikku või kui keegi ropendas. Kui keegi peeretas, siis võidi naerda, nii et piss püksis.

„Eks need kihid segavad ka jube tihti,“ leidis nüüd Kimono. „Keegi ei jõua neisse süveneda. Vahel on neid kihte natuke liiga palju ja need lähevad segi. Lause alguses on üks asi, lause lõpus aga teine. Ei pane tähelegi, mitu korda sama asi käib pea peale. Võtab silme eest kirjuks.“

„Kihid on lahedad ä,“ ütles Jope. Ta oli end MSNi loginud.

„Mul on sellised keerulised teemad ka,“ nentis Palit. „Need on juba ise

mitmekihilised.“

„Mis teemad sul on siis ä?“ küsis Jope.

„Palit kirjutab kliima soojenemisest,“ vastas Kimono sõbra eest. „On ju?“

„Võib nii öelda küll,“ kinnitas Palit.

„Kliimasoojenemisest ä!?“ hüüdis Jope, nii et oleks peaaegu õmblusest lahti rebenenud. „Jesus! Vaadake mis sajand on ä! Kliimasoojenemine oli üheksakümnedatel seksikas. Kellele see enam korda läheb ä?“

„Ikka läheb korda,“ arvas Palit.

„No kuidas ä?“ ahmis Jope õhku.

„Otseselt,“ ütles Palit. „See ju puudutab absoluutselt igäüht.“

„Kuidas ta siis puudutab ä? Mind küll ei puuduta ä. Sind puudutab vä?“

„Muidugi puudutab. Vanasti mind võidi näiteks kevadel ja sügisel ka kanda. Nüüd peab selline pakane olema, et keegi selga paneks.“

„Vanasti oli vanasti ä,“ jätkas Jope. „Aeg on edasi ka läinud ä. See oleks sama, kui ma kirjutaks geiromaani ja arvaks, et see kedagi šokeerib ä. Ei šokeeri ä!“

„Aga ma ei tahagi kedagi šokeerida,“ leidis Palit.

„A mis sa siis kirjutad ä?“

„Ma tahaks lihtsalt, et mõeldaks mõningate asjade peale.“

„Sedasi võib iga asja kohta öelda ju ä. Miks sa siis natsismist ja feminismist ei kirjuta ä? Kunagi olid need väga coolid teemad. A enam pole ju ä. Võrdõiguslikkus, my ass! Ütle üks kirjanik, kes kliima soojenemisest kirjutab ä? Mina küll ei tunne ühtegi ä.“

„Aga see pole veel midagi,“ leidis ka Kimono. „Ma ei tea ühtegi kirjanikku, kes kirjutaks AIDSist või suitsiidi-autojuhtidest.“

„No täpselt ä!“ kiitis Jope.

Palit kõhatas piinlikkusest: „Ma olen nendest ka kirjutanud.”
„Kes su asju siis lugeda tahab ä?” pahvatas Jope. „Kas sa vihkad oma lugejaid vä?”

„Ei,” pomises Palit. „Ei vihka. Kas peaks?”

„Mis sa siis kirjutad sellistest asjadest ä? Kirjuta midagi, mida su sõbrad ka lugeda tahaks ä.”

Palit pühkis kaeluselt higi.

„Just sõpradele ma neid kirjutangi,” pomises ta, „et neil meeles püsiks, mis on oluline.”

„Ekspress sinuga küll intervjuud ei tee ä.”

Vaidlus oleks kahtlemata edasi kestnud, aga just siis tuli kirjandusõpetaja ja võttis neil varrukast. Kolm noort kirjanikku juhatati klassi, kus neil tuli lastele muljet avaldada.

Jah, sellest sai nüüd juba peaaegu nädal, aga vaata kuidas kõik oli Palitul veel sõna-sõnalt meeles. Nagu peo peal oli kõik. Mõni mälestus on kohe selline koi, et muudkui närib su hinges. Ei lasknud niisama kõlkuda, ajas rütmi sassi. Riidepuu oli ka ebamugav. Oleks tahtnud minna ennast õue tuulutama...

Nagu tellitult koputaski sel hetkel Teks kapiuksele ja kutsus Palitut kõrtsu.

Mari-Liis Mägi

Kui mu keha must lahti lasi

Tikk-takk... tikk-takk... takk-takk-takk. Raisk, see kell käib närvidele. Läbihigistatud linad. Tõusen. Võtan ülemäära kõvasti tiksuva – no vähemalt mulle tundub nii - kella seinalt ja viskan selle koridoripõrandale. Tegelikult tiksumine mind ei häiri. Pigem see, et iga kord, kui ma silmad lahti teen, on aeg kuhugi ära kadunud. Hommik tuleb iga hetkega lähemale...

Suundun voodisse tagasi ja keeran end vasakule küljele, sest parem külg on tuimaks läinud. Heitsin voodisse poolteise tunni eest. Ootan und, mida veel ei tule.

Mõtted, mõtted, mõtted tiirlevad, keerlevad, pöörlevad mu peas. Ma ei saa neid välja puksida. Inimesed on kõik ilusad ja head... üks hetk on ilusam kui teine... Loen siis lambaid. Esimene lammas hüppab üle tara. Teine. Kolmas. Mitu lammast koos. Tara muutub järsku auguks ning maapõu neelab kõik lambad ja sülitab verised kondid välja... No, kurat, mida?! Nii, nüüd ei ole enam ühtegi mõtet. Tühi ruum. Täiesti must ja tühi ruum.

Lõdvestu, sa oled pinges. Ära suru hambaid kokku, hinga sügavalt ja korrapäraselt. Ära liiguta oma jalgu kogu aeg! Muidugi ei jää sa magama, kui sa end iga minuti tagant liigutad. Ole liikumatult. Ma tunnen igat oma jäset, mida rohkem end lõdvaks lasta üritan, seda enam kõike tunnen. Isegi varbaküüsi. Nii, kohe-kohe, kohe jään magama. Natuke aega veel, ainult natukene...

Persse! Jälle kuulen, kuidas süda klopib. See tuleb padjast. Põks, põks-põks, põks-põks-põks-põks. No palun, ära tee nii! Ma ei jaksa enam. Põks-põks-põks. Ma keeran kõhuli ja surun näo patja, et ma enam seda puperdamist ei kuuleks. Alati sel sekundil enne magamajäämist, mil tunnen, et keha läheb raskeks, mil kest on peaaegu valmis mind vabaks laskma, hakkab mu süda kiiresti taguma. Mu keha hoiab mind vangis.

Süda taob nii kõvasti, et terve keha väriseb. Püüan sügavalt hingata. See ei aita! Hingeldan, käed jäävad ette, nad surevad pidevalt ära. Kasutud lihätükid, te olete mul ees! Mul ei ole õhku...

Ma keeran selili ja teen silmad lahti. Kurat, ma ju lubasin, et ei tee silmi lahti, lahtiste silmadega ei saa magada. Panen silmad kinni ja hakkan rahulikult hingama. Rütmis – kaks sisse, neli välja, kaks sisse, neli välja. Pean automaatselt hingama. Ei tohi hingamisele keskenduda, muidu ei uinu.

Tühi ruum, peas on tühi ruum. Silme ees on must. Kaks sisse... Lasen end lõdvaks... Neli välja. Kaks sisse... Ma ei saa ju! Kurat! Ära hinga enam! Mida rohkem magada tahan, seda rohkem ma sellele keskendun, seda vähem keha mind vabaks laseb. Naljakas, kõigea on nii – kui liiga kõrgele kiigud, lendad üle võlli, kui liiga hästi kirjutada tahad, kirjutad end lõhki, mitte vabaks.

Aitab! Tõusen voodist ja kõnnin toast välja. Langen koridorinurka. Olen väsinud. Tahan ainult magada. Kell tiksub. Huvitav, palju kell võiks olla? Pakun, et olen umbes kaks tundi voodis tühja passinud. Tõstan kella põrandalt üles, kell on pool viis. Ma olen viis tundi tühja passinud. Inimene, kes üritab magama jääda, sel on tihti vale ajataju. Olen väsinud...

Ainult üks asi saab mind aidata. „Katjuuša“! Ma panen „Katjuuša“ lauale ja klaasi selle kõrvale. Pitsist pole mõtet võtta – tuleb iga natukese aja tagant uuesti valada. Mulle meeldib see, kui klaas on täis. Klaas peab kogu aeg täis olema. See tähendab, et kõik on alles veel ees ja kõik on veel võimalik. Hiljem, kui pudelipõhjast tilkade tagaajamiseks läheb, siis tekib küll masendus, et kõik läbi sai, aga miski pole muutunud.

Ma võtan lonksu ning toetan valutava selja nõukaajast pärit diivan-kušetile. Võtan teise, kolmanda, neljanda lonksu. Kange kraam! No see on alguse asi, aga varsti on mul päris pohhui, joon ma vett või viina.

Mu kergelt vilavad hallikad silmad jäävad pidama tolmusele raamaturiiulile. Tekib nostalgia. Tekib kurbus. Tekib viha iseenda vastu. Aga ma peletan selle kohe viinakulistamisega minema. Mille pärast ma neid raamatuid ikka veel siin hoian. Ma tean pagana hästi, et keegi neid nagunii ei loe. Aga on ju uhke näidata oma pseudokunstnikest ja diletantidest tuttavatele, just nimelt tuttavatele, sest sõpru mul ei ole, et ma olen suur kirjanik. Et ma olen kirjutanud nii ja nii palju filosoofilis-eksistentsialistlikke teoseid, millest pisikodanlikud lugejad pole midagi aru saanud ja seetõttu pole mu raamatud just erilist müügiedu saavutanud. Seda seepärast, et teosed on nii sügavad, et neid suudavad lugeda vaid valitud inimesed. Eriti intelligentsed individid, keda on meie maailmas ainult käputäis.

Kõiges on süüdi kodanlased! Kodanlased ahju! Pole meil neid vaja. Keerame ninad ikka taeva poole, kallame „Katjuuša“ kurgust alla ja elu ongi üks suur lill! Sellele me muidugi ei mõtle, et äkki on meie looming lihtsalt pask!

Vabanduse leiab alati, silma võib alati kinni pigistada. See on imelihtne. Vaadake. Silmade lahtihoidmine on juba palju raskem, eriti kui kõrva ääres ümisetakse pidevalt unelaulu, mis mind robotnukuks muudab. See konstantne pinin teeb mind haigeks. No minge pinisege omaette

metsas. Mitte teistele kõrva sisse, et sealt sitavett jooksmata hakkaks. Olen väsinud... Võtan järgmise lonksu. Vahepeal on klaas oluliselt tühjemaks muutunud. Aga pole hullu! Kallan juurde! Joon. Joon veel. Seest hakkab soe.

Tulvav soojus tuletab seda aega meelde, kui me Mäksiga 20-kraadise pakasega metsas inspiratsiooni ammutamas käisime. Kunstiinimesed nagu me oleme. Lahjendasime lumeveega piiritust; päris soe hakkas. Mäksil oli üks püksisäär põlveni rebenenud. Ta jäi okastraati kinni ning kaotas pool püksisäärt. Aga see ei häirinud teda.

Võib-olla oli asi tohutus loomingulises puhangus, mis ta endasse haaras ja päris mitu tundi lahti ei lasknud. Kuigi ma panustaks siiski ülikooli keemialaborist varastatud piiritusele. Igatahes Mäks karjus kolm tundi järjest venekeelseid roppusi ning lubas neist oma järgmise luuleraamatu kokku panna. Mina ajasin samal ajal poolnuttas taga kahte pornopäkapikku, kes mu saapapaelte ja uue romaaniideega plehku panid. Ausalt öeldes ma ei mäleta eriti, mis edasi sai, aga see polegi oluline. Naljakas, Mäks oli ise suur isamaa patrioot, aga viimased sõnad, mis üle ta huulte lipsasid, olid venekeelsed. Iroonia missugune!

Polegi ammu teda vaatamas käinud. Aga surnutel on vist sügavalt ükskõik, kas keegi nendenimelise hauakivi ees kurba nägu käib tegemas või mitte.

Jah. Raske juhus. Olen juba päris uimaseks muutunud. Hea, rahulik tunne on. Ma panen silmad kinni. Nii hea! Kõik on must. Tunnen, kuidas keha kiiresti raskemaks muutub. Poolenisti tühi klaas kukub põrandale. Aga mind see enam ei huvita. On saabunud kauaoodatud hetk. Mu keha lasi must just lahti. Sõnad, mis üle ta huulte lipsasid, olid venekeelsed. Iroonia missugune!

Polegi ammu teda vaatamas käinud. Aga surnutel on vist sügavalt ükskõik, kas keegi nendenimelise hauakivi ees kurba nägu käib tegemas või mitte.

Jah. Raske juhus. Olen juba päris uimaseks muutunud. Hea, rahulik tunne on. Ma panen silmad kinni. Nii hea! Kõik on must. Tunnen, kuidas keha kiiresti raskemaks muutub. Poolenisti tühi klaas kukub põrandale. Aga mind see enam ei huvita. On saabunud kauaoodatud hetk. Mu keha lasi must just lahti.

Tuuli Taul

Elu pärast elu

Mida sa saad, kui alustad armastust valutamisega?

Kaskede kuldsed lehed on ööga katnud trepinurgad ja aknaplekid. On vist tormanud ja tuult andnud, hommikuks vaikseks jäänud, kollased liistakad katavad rohtu, millelt alles eile riisusin eelmised lehed, need sügise lohakad väljaheited. Riisusin terve aia. Reha kriipis mullapinda ja hinge, sellest on järel pikad punased vermed, üksteist joont, üksteist haava. Üks pulk on murdunud. Ammu murdunud. Veel keerleb õhus kolletunud lehti, kui jalutan tuulest liikumatul oktoobrihommikul aias puude all.

Kas on midagi, mida ma saaksin teha. Ei, mitte vihaga, sugugi mitte vihaga. Ma tahaksin Sind aidata. Me pole teineteist kunagi piinanud raevuka vaikimise ega vihahoos lõhutud asjadega, Sina armastad mind ja mina siis armastan vastu – seda, kuidas, mis hinnaga, ei pea keegi kunagi teada saama. Seda tunneb vahel Jimm, kui haaran tema kohevast, kuigi nüüd juba vanadusest vildiseks muutunud suurest kehast kahe käega ning surun nõi pehmesse koeralõhnalisse karva. Aga Jimm ei räägi väga palju, ei ole suur sõnameister ega tunnete väljanäitaja. Pealegi, mis teab tema oma üheteist olelusaastaga meist või millestki muust. Ta ehk mäletab mõne meie aia väikese õunapuu noorusaega, see on ka kõik. Hommikul praemuna kugistades ja pool sellest mööda tuba laiali kukutades on Jimmil pealegi ka ükskõik, kuni muna otsa saab.

Kuid Sina seisad samal ajal terrassil ja toetud kahe käega vastu äärt, vaadates kaugusesse, kus paistavad majad ja rajad, autod, lapsed ja roostes pesukuivatustorud. Kevadeti silmitsed liikumatult helerohelist ja kuulatad esimese muusträsta laulu, viimaste purikate tilkumist, vetesina üleajavaid kraave. Ma ei tea, mida Sa mõtled. Kas seda, et on armastus. Et elu on möödunud, aga armastus jäänud. Et elu on möödunud ja armastus olnud. Ei, rumal sa ju ei ole. Sa oled palju

targem kui mina. Ma ei saagi kunagi teada, mida Sa tegelikult tunnend, kui vaatad kaugusse. Ehk vaid siis, kui võpatad nihke peale minus, sest varaõhtune rong aeglustab vaksalis signaali saatel sammu.

Vaatamata peaaegu märkamatu vanusevahele oled veel nüüdki minust aastate poolest ees. Oleksid õieti võinud sündida mõne varasema sajandi algusse, mis teinuks Sinust mu nooruses pelga tumeda tardunud dagerrotüübi tühjal toaseinal. Minu võtsid Sa kord südame pärast, mis tundus olevat sügav, sünge ja alalhoidlik, kuid osutus hiljem äraandlikumaks, kui ma isegi arvata oskasin. Siiski mitte piisavalt äraandlikuks... Olen siin.

Aja ja aiaga jääb rehal hambaid aina vähemaks, kuni lõpuks on järel ainult äärmised tugevamad, mis õieti enam maapinnale valugi ei tee, on aastatest nüristatud. Labidas on korpunud kuiva mullaga ja selle käepide sagedasest käeshoiust laikudega kaetud.

Ja meie vana armas Jimm on ikka veel valmis sügise hakul lehehunnikusse sukelduma, ainult et käpad ei kannu enam hästi ja silmad ei seleta aianurki, kust kunagi sai uljalt kasse peletatud. Jimm on sama hästi kui teisel pool, elutseb vaid hääbumisi – ja ikkagi armastavalt. Ta ei saa kunagi teada, miks täpselt ta üldse elus oli. Umbes nagu mullegi tundub kolmekümnel korral kolmekümne kolmest korrast.

Jäänud on need kolm korda – tundehetke, puhangut. Seisu terrassiukse ees, kui jõu, viha ja igatsusega peksab vihm vastu klaase. Selle läbipaistmatu veekardina hall kangas on minu hinge katteks, selle riide all saan kaitset vanaduse, kängumise ja sammaldumise vastu. Siis on hetkeks vesihallid mu silmadki ning piisad pärlendavad terrassile astudes hõbeläikes juustel. Jaa-jaa, siis tuleb meelde, sööstab läbi, sirutab käed, vihiseb, siuh! See elu oli väärt elamist, vaid ei tea, milleks küll need viimased viiskümmend kaheksa kevadet, suve, talve, sügist? Ei, ei mõista ega mälesta muud kui vaid algust. Elu, mis lõppes pool sajandit enne elu.

Üks samm, üks kleidi ümber külma kaitseks hoitud jakk ja üks tumepunaste pojengidega ääristatud rongijaamahoone. Üks hüvastijätt ja tuulekiirusel vahemaid läbinud karjatus. Valu, valu. Üks naine, kaks meest, kolm inimest, kõigile ei saa ju jätkuda, ei valu ega armu. Keegi läheb igaveseks, keegi püüab veel haarata mineja käest. Keegi võtab mahajäetu enese hoolde nagu halastaja, igavene teine. Algul vihm vaid kastis õrnalt nägu ja varjutas pisarad, pärastpoole rapsis pimedalt ja hoolimatult kogu jõust tumepunased pojengilehed lehekandadeni mulda. Nende triiksirgeks kuivatatud tumedad kehad leian mõnel hilisööl unetult raamatut sirvides viimaste lehekülgede vahelt. Nuusutan, lootes tunda ammu kadunud lõhna. Sina magad.

See on see, mida sa saad, alustades armastust valutamisega. Otsides rohtu, leevendust, lohutust, unustust. Käokell tiksus *tik tik tik tik tak tik tik tik tik tik tik tik... tik tik tak tik...* Öise linna vaikne lakkamatu undamine peegeldab mustalt asfaldilt taevasse ja taevast tagasi vastu kõrgete kivimajade seinu, kuni trummeldab koos käokellaga um tik tik um um um tik tik um tik tak tik... Mina ei saa magada, vaatan ikka ainiti õunapuuokste krobelsi harali sõrmedega käsi, vihmast ja ööst tumedaid nagu must karamell, tillukesed maalitud martsipaniõunad küljes kõlisemas. Vaatan välja väikesest ebasümmeetrilisest aknast ning kuulen: *tik um um tik tik tik um tik tak um...* Kaugusest kostab rongisignaali ja kõrvaltoast Su vali väsinud nohin.

Viis, kümme, kakskümmend, nelikümmend aastat – aga antiikne käokell peab vastu rohkem kui oskaksin arvata või karta. Ja see õnne kukkunud kägu seal järve kaldal laanes on ammu surnud, ka tema pojad ja pojapojad on surnud, ainult pisike puust kellakägu elab veel Sinu kiuste, et kukkuda ja tiksuda, kuulutada ja mitte unustada. Raadios laulab kahiseva sügava häälega naishääl talle seltsiks nagu mägede ja metsade tagant: *“When I Fall in Love...”*.

Hommikusöögilaua katan kulunud susside sahnal, päike paistab eredalt otse aknast sisse ning õuemurul lebavatel taliõuntel sillerdavad jääst sulanud veetilgad. Ikka ja jälle ilmutavad veepiisad endas kunagist härmatist varahommikuse vaksali ees ja jäälilli rongiakendel. Neisse on see alles jäänud. Mingitesse asjadesse on kõik alles jäänud ja need ei lasegi minna. Fokstrotirütmi, rataste ühtlasesse laulu ja raadio kahinasse sulgusid aastakümneteks näojooned, puudutused, hääl ja lõhn.

Kui ma suveööl seinalt sääski patsivale poisile peaksin ka kunagi armastusest rääkima, siis jutustaksin talle loo sellest, miks kunagi ei tohi leppida vähemaga kui tõeline. Nagunii ta eksib. Nagunii kukub ta elus korduvalt läbi, aga ta ei tohi kukkuda lõpuni. Minu sõnad peavad tal kuklas taguma. Neid asju ma talle ükskord tasakesi räägin; hiljem saab ta suureks ja siis enam minust ei aita, ainult lapsepõlves kuulnud sõnad kerkivad ikka ja jälle kusagilt pinnale, sest neist me ei pääse. Täiskasvanud inimeste hinge kohta ma tavaliselt ei küsi, sest väljapaistmatut valu on niikuinii liiga palju, et seda enda kanda võtta.

Ka mina olin nagu laps ja sellepärast ei lähe mul tollest rebenevast ajast enam mitte miski meelest. Kuidas ma nutsin. Kogu maailma lahkuvate rongide ja neid saatvate lindude pärast, kelle teravaid häälsusi on ka praegu veel linnas kuulda. H ä ä l i t s u s i on ümberringi, kriiseid ja hüüdu – prügimägede kohal, liftikarpide ja piksevarraste läheduses kuni piki raudteerööpaid lenneldes vana jaamahooneni välja.

Armastus Sinuga algas nõnda rongi lahkudes – või mis armastus. Unustus ehk ja trööst. Tolmunud raamatukaante õnnistatud liit, sõprus. Armastus ei alanud kunagi, armastus seisis meie kahe vahel ja pani oma külmad peopesad ümber kõigele, mis juhtus; tema hinguse järeleandmatu jahedus jälitas meid magamistoa voodi avali linadel suvel ja talvel. Ta tuli meie ja meie laste vahele, meie ja meie vanemate vahele, meie kodu oli täis seda enesetapjalikku armastust, sest tema elas siin, aga ei ühendanud meid. Kogu maailma vahemaid olematuks tegev ja haigeid terveks raviv armastus ei mahtunud ka siis Sinu ja minu vahele, kui nakk ja meel oli äkitselt üks. Kui ma ühel päeval suren ja Sa puudutad nuttes hüvastijätuks mu kätt, siis on Su käsi sellest armastusest sama külm kui minu oma mu enda surmapäeval, sest me oleme elanud koos ja ehitanud elu, aga mitte teineteisega.

“Tule siia,” ütlesid Sa viiskümmend kaheksa aastat tagasi, seistes keset pimedat tuba käokella kõrval, rippuvate inglite ja laest langevate punaste õite kõrval. “Tule siia mu juurde.” Ja võtsid mu ümbert kinni, surusid enda vastu, oma käte sisse, valusalt, raskelt hingates, niiskete käte sisse, ja mina nutsin ja nutsin ja nutsin, kuni valgel öösärgil oli rinna kohal paremal pool märg laik ja Sinu pidžaamapluusil vasakul veel suurem.

Kusagil kauguses andis lahkuv rong oma viimase signaali. Mu hing rabeles rööbastel.

Siim Nurklik

Lotte mürgitab meelt

Palju on juhtunud sellest ajast saadik, kui me Leiutajateküla Lottega viimati kohtusime. Kõige märkimisväärsem muutus on kindlasti see, et Lotte käib nüüd päris ülikoolis, ja on seetõttu kolinud Pilvelõhkujate Linna. Aga muidugi mitte ilma oma parimate sõprade – kassi Bruno ja jänese Albertita. Nad elavad isegi samas korteris: armsas helesinises puumajas Vikerkaare tänaval, kus igal majal pole mitte ainult oma number, vaid ka täiesti oma värv. Vikerkaare tänav helesinisest majast, Lotte, Bruno ja Alberti korterist meie lugu alguse saabki.

Ühel tavalisel õhtul, kui Albert parajasti uusi ulmejutustusi kirjutas ja Lotte kirjutavast Albertist salaja pilti joonistas, tormas korterisse väga ebatavalises tujus Bruno. „Te ei arva kunagi ära, mis ma kaasa tõin!” hooples ta tähtsalt. „Kuukulguri!” hõikas Albert, kes oma mõtetega veel kosmoseavarustes viibis. „Satelliidi!” arvas Lotte, Alberti fantaasialennust innustudes. „Peaaegu,” lausus Bruno salakavalalt. „Onu Valter kinkis mulle ülikooli alustamise puhul viskipudeli!” „Äge!” hüüdis Lotte, kes ei olnud vahepealsete aastate jooksul kübetki oma uudishimust ja seikluslikkusest minetanud: „Proovime!” Albert oli alguses natuke tõrksam, aga kui Bruno seletas, et üks kord ei tee midagi halba ja nad on ju nüüd ka täisealised, soostus lõpuks temagi sõpradega ühinema. „Aga ainult üks kord ja ainult koos teiega. Ja vanematele ei räägi.” „Ei räägi muidugi,” vastasid Lotte ja Bruno üheskoos elevusest üles-alla hüpates.

Nad istusid elutoa põrandale ringi, suur viskipudel keskel, ja hakkasid kordamööda lonkse võtma. „Fuhh!”, „Vastik!”, „Nii kibe!” – Lotte, Bruno ega Albert ei saanud kuidagi aru, miks keegi vabatahtlikult midagi nii jubedat oma kehasse kallata sooviks. Kuid Lotte ergutusel rüüpasid nad igaüks veel paar sõõmu ning avastasid siis, et maitse maitseks, aga neil oli sees soe, pehme tunne tekkinud. „Ma tahan veel seda viskit,” teatas Bruno. „Vahva asi on see ikkagi,” arvas Lotte. „Pole tegelt viga jah,” mõõnas isegi Albert. Soe, pehme tunne levis tervesse kehasse. Lottet, Brunot ja Albertit valdas tugev sisemine mugavus. Mõnusam oli olla, sundimatum ja lustakam.

Albert, kes oli terve elu tundnud end teiste seas ebakindla, närvilise ja rõhutuna, ei kartnud enam, et võib midagi piinlikku öelda, endast halva mulje jätta. Ta naljatles rohkem, jutustas rohkem, tembutas rohkem – ta oli toredam ja tal endal oli toredam kui kunagi varem. „Helistame juhuslikele numbritele ja mängime, et oleme kurjad politseinikud!” tuli Albertil idee. „Või üksildased vanaprouad! Või liiga uudishimulikud rahvaloendajad!” aitas Bruno kaasa. Ja Lotte oli tulihingeliselt päri. „Helistame! Helistame!” Ja seda nad tegidki. Valisid suvalisi numbreid, trumpasid üksteist vaimukustega üle – iga järgmine veel uskumatum kui eelmine – ja lõkerdasid tundide viisi naerda. Teistele oleksid nad võib-olla tobedatena paistnud, aga nad ei lasknud end sellest häirida. Nad julgesid tobedad olla, ja nautisid seda täiel määral.

Siis võttis Bruno veel akordioni välja ja mängis vanu lastelaule. Lotte ja Albert hakkasid tantsima, ka Bruno hüppas akordioniga püsti ja õõtsus kaasa, igaüks kordamööda viskipudelist rüübates, kuni pudel tühjaks sai, ja siis paar tundi veel. Nad laulsid laule lapsepõlvest, koostasid omaenda koreograafiakava, riietusid erinevatesse kostüümidesse. Lottel, Brunol ja Albertil oli üheskoos tihti lõbus, aga keegi neist ei suutnud mäletada viimast korda, kui neil nii tohutult lõbus oli olnud nagu nüüd. Mis iganes neile pähe torkas, seda nad ka tegid, muretult ja spontaanselt, jäägitu kaasaelamisega. „Laheee!” kuulsid mitmed Vikerkaare tänava helesinisest majast möödujad läbi akende kostuvat. Lotte, Bruno ja Albert olid tol õhtul vabad – ja kogu maailm oli nende.

Kolmiku järgmine päev piirdus omaendi vooditega. „Vinge õhtu oli,” tunnistas Lotte Brunole. „Kuid täna on seda raskem.” „Saan aru küll. Aga ma toon sulle pärast midagi, mis tunde paremaks teeb ja ei kandu järgmisse hommikusse nii rängalt edasi,” vastas Bruno. Ja kui õues pimedaks läks, astuski Bruno Lotte tuppa, ühes käes klaasist piip, teises kotike rohelist puru. „Kanep. See aitab,” lohutas ta Lottet, kes ennast jätkuvalt teki alla peitis. „Miks mitte,” lausus Lotte vaevaliselt, süütas piibu ja hingas sisse suure mahvi kanepisuitsu. „Eks vaatame.” Toss auras suust välja, aga Lottele tundus, nagu see oleks ta sisse jäänud ja kopsudest otse pähe tõusnud. Ta jäsemel muutusid kergeks, hingamine aeglustus, kogu keha – koos mõistusega – lõdvestus ning täitus kerge värina, sumina, kõminaga.

Lotte oli alati väga energiline tüdruk olnud – nii energiline, et tal oli tihti raskusi paigal püsimise, maha rahunemise, magama jäämisega.

Aga nüüd oli ta oma pidevast ärevusest hetkega lahti saanud. Tal ei olnud enam vaja midagi teha, kuhugi minna, kellegagi rääkida. Kõik oli hea, nii nagu oli. Isegi parem kui hea. Maailm tundus palju paeluvam kui tavaliselt – nagu ootaks lihtsalt, et saaks end sulle kogu oma külluslikkuses avada.

Lottele tuli siis meelde, et Bruno oli talle soovitanud teha selliseid asju, mida Lottele meeldis ka muidu üksinda teha: süüa oma lemmiktoitu, kuulata lemmikmuusikat, lugeda lemmikraamatut. Lotte avaski oma pooleli jäänud seiklusraamatu – ja raamat haaras ta hoobilt täiesti endasse. Tegelased ärkasid ellu, sündmustik kiskus kaasa. Lugu oli nii peenelt üles ehitatud, teemad nii tabavalt valitud, seosed ja tähendused nii olulised ja rikkalikud. Lotte ei suutnud ära oodata, mis kõik järgmisel leheküljel juhtuda võib. „Miks ma seda varem märganud pole?” mõtles Lotte. Ta nägi kõike uue nurga alt – „kõrgemalt” nagu ta ise ütles – ja see oli kirjeldamatult põnev.

Lotte vaimustus ainult kasvas, kui ta pisut hiljem pani mängima ühe oma kõige kallima plaadi. Lotte tundis ära sama muusika, aga see kõlas seekord väga teistmoodi – heas mõttes teistmoodi. Muusika sätendas rohkem, tungis sügavamale sisse, vibreeris Lotte sees kauem. Mõnel võimsamal hetkel oli seda isegi liiga palju, nii et Lotte proovis ainult ühele instrumendile keskenduda. Ja see tõusis kohe teiste seas esile – rääkis sulle oma loo, ilma et sa oleksid ülejäänud helidest puudust tundnud. Ja helisid võis iga hetk vahetada – valida, mis iganes heli või helisid sa soovisid rõhutada ja pühendada oma tajud neile. Lasta helid endasse, hõljuda nende sees.

Olles muusikaplaadi algusest lõpuni oma kehaga läbi tunnetanud, märkas Lotte, et tal on vahepeal nälg tekkinud. Rõõmsalt kööki tatsanud, leidis Lotte sealt ema saadetud kapsapirukad ja suure kausi kisselli kohupiimaga. Mis oli juba iseenesest vaimustav avastus. Veel vaimustavam oli aga see, kui hästi nad maitsesid! Lotte aistingud olid nii tugevad, et ta sulges silmad ja nautis häirimatult iga suutäit. Midagi nii maitsvat polnud Lotte elu sees söönud! „Ütleks, et viib keele alla, kui see poleks keelt juba alla viinud!” itsitas ta. Söömise lõpetanud, keha ääreni rahuldust täis, sammus Lotte tagasi oma tuppa ja mõtles veidi puhata. Heitnud voodisse, tundis Lotte, kui siledad on linad, kui hell on tekk, kui mugavad on padjad ning langes peaaegu silmapilkselt sügavasse, magusasse unne.

„Aitäh,” ütles Lotte järgmisel hommikul Brunole. „Igati meeldiv õhtu oli ja veel parem öö. Aga ma arvan, et tahaksin ikkagi midagi, mida

ma saan koos teiega kogeda, ja mis oleks veidi vähem, noh, omaette maailm.” „Ma tean täpselt, mida sa mõtled,” vastas Bruno, kes ilmus samal õhtul koju uhke näoga ja võttis taskust kolm väikest roosat tabletti, lausudes: „Lotte ja Albert, tutvuge *ecstasy*ga.” Albert oli esialgu ettevaatlik nagu ikka, aga pärast seda, kui Bruno oli talle andnud põhjaliku ülevaate *ecstasy* suhtelisest kahjutusest ja kirkastavast toimest, ei põigelnud ka tema enam vastu.

Nii et natuke vett, väike neelatus ja tutvus oligi alanud. Esmalt hoidis mõju ootamise erutus selle avaldumise küll ära, aga ei võtnud kaua, kui Albert tundis sees särinat, Lotte hakkas kergelt higistama ja Bruno muutus teiste jutu suhtes harjumatult tähelepanelikuks. Protsess oli käivitunud, nüüd lasti tal minna. „Mul on nii puhas tunne,” heldis Albert ja teised noogutasid. „Nagu oleks ennast just pesnud,” lisas Bruno. „Kogu maailm on nii selge,” sosistas Lotte. Kõik naeratasid. Neil oli hea olla, aga see ei olnud füüsiline, endassesulgunud heaolu, vaid avatud, hingeline rõõm selle üle, et nad olid siin koos inimestega, kes neile nii palju tähendasid.

Bruno elas seda eriti võimsalt läbi. Nagu paljudel kassidel, oli tal tihti raske oma emotsioone väljendada, teistega tundelisi ühendusi luua. Temas peitus sügav hoolivus, aga see jõudis väga harva pinnale. Kuid praegu just nii juhtus, selles polnud vähimatki kahtlust. Piirid, blokid ja hirmud olid taandunud. Bruno suhtles Lotte ja Albertiga siiralt ning soojalt, ilma igasuguste arvestuste või tagamõteteta. Ta sai rääkida sellest, mis talle elus oluline on, ausalt ja kõhklusteta ning kuulata, mida Albert ja Lotte oluliseks peavad. Ja kuulata oli isegi nauditavam kui rääkida. Jagamine oli see, mis oli kõige väärtuslikum.

Lotte, Bruno ja Alberti näod särasid. Nad vaikisid mitu minutit. „Midagi polegi vaja öelda,” nentis Albert. „Kõige tähtsam on nähtamatu side, mis meie vahel on,” teatas Bruno. „Jah, miks suhetes üldse keerukustesse langeda, kui on olemas lähedus,” nõustus Lotte. Nad tundsid üksteise üle head meelt. Mõnes mõttes olid need kõige ilmsamad, lihtsamad tõdemused, aga ilmsus ja lihtsus ununevadki tihti kõige hõlpsamini. Oli ju olemas tuhat põhjust, miks nad nii kaua nii head sõbrad olid olnud – põhjused, mida nad ehk enesestmõistetavaks pidasid, aga mis olid tegelikult väga erilised. Praegu meenutasidki Lotte, Bruno ja Albert kõiki neid põhjuseid eredamalt ja tänulikumalt kui kunagi varem.

Need olid väga liigutavad tunnid kõigile kolmele, aga jah, iseäranis Brunole. „Kõige parem on see, et nüüd ma tean, ja teie teate, et need tunded on minus siiski olemas,” ütles Bruno. „Ja see kogemus jääb mulle igavesti meelde, inspiratsioonina.” „Me teadsime seda alati,” vastas Lotte. „Aga jah, seda oli ilus näha, ja tunda,” lisas Albert. Nad rääkisid sel õhtul veel kaua, kõige argisematest teemadest kõige haruldasemateni. Vahepeal läksid nad veel kolmekesi linna peale jalutama, aga ka siis oli peamine ikkagi üksteise kohalolu. See, mida Bruno nimetas „nähtamatuks sideks”. Koju jõudes olid nad üsna väsinud ja heitsid pärast õrnalt lausunud „head ööd” vooditesse magama. Bruno vaatas natuke aega lage, sulges silmad ja lausus vaikselt, aga kuuldavalt: „Ma olen seda kaua aega öelda tahtnud, aga nüüd ütlen... Ma armastan teid.” „Me armastame sind ka, Bruno.”

Väikesest kuusekesest teatrimetsani

Kairi Kruus

Siret Paju (26) on noor... Mis sõna võtaks kõige paremini kokku, kes ta on? Teatriinimene? Kultuuritegelane? Lavastaja? Dramaturg? Kultuurikorraldaja? Loovtöötaja? Tubli kulturnik? Kaunite kunstide eestvõitleja? Kõik need nimetused kõlavad Sireti tegemisi teades võõristavalt ja üldse mitte temalikult. Nii uuriski Kairi Kruus Sireti enda käest järele, et mis värk ikka nende tema teatritegemistega on.

Mis viis sind teatri juurde?

Kui ma läksin esimesse klassi, oli minu klassijuhataja ühtlasi teatriõpetaja. Seega alati, kui olid aktused, tegi meie klass näidendit ja lisaks käisime palju teatris. Minu esimene roll oli esimeses klassis lavastuses “Väike kuuseke”. Ma mängisin ingliti ja hoolimata minu halvast mälust on mul minu ainuke repliik tänaseni meeles: “Ära nuta, kuuseke, sest Jeesuslaps, kes sündis jõuluõöl, on just niisama väike kui sinagi”. Siis tegin kuusekesele pai ja hõljusin oma õhkõrnas valges kostüümis edasi.

Veel üks oluline tõuge oli üheksandas klassis, kui mu parim sõbranna käis Kullo näiteringis ja soovitas kaasa tulla. Mulle meeldis seal väga. Sellises õrnas eas võivad teatrimaailm, selle poeesia ja toimimismehhanismid mõjuda maagilise ning müstilisena ja mind tõmbas see üsna tugevalt. Keskkooli lõpuks ma teadsin, et tahan õppida lavastajaks.

Ometigi ei ole sa praegu n-ö põhikohaga lavastaja, vaid algatasid hoopis Drakadeemia. Mida see endast täpsemalt kujutab?

Drakadeemias õpetatakse üheksakuulise kursuse jooksul näidendite kirjutamist. Praegused üheksa osalejat on mitmetest Eesti paikadest, erinevas vanuses ja suuresti erinevad ka nende teatrilased kogemused ja teadmised. Väga

kirev kamp, kellel on üks soov ja tahtmine – näidendeid kirjutada. Programm alustas 2008. a septembri lõpus ja praeguseks on kõik osalejad suure sammu edasi astunud.

Põhjus, miks ma Drakadeemia algatasin, seisnes selles, et tahtsin ise lavastada Eesti algupärandit. Ma lugesin kümneid ja kümneid näidendeid, aga ei leidnud midagi, mis mind piisavalt sütitanud oleks. Üks mõte viis teiseni, aeg läks mööda ja ühel hetkel leidsingi end olevat samas ruumis üheksa inimesega, kellega koos lubasin talve üle elada ja neid näidendite kirjutamisel aidata.

Eelmise aasta suvel, kui toimus Drakadeemiasse kandideerimine, oli tahtjaid üle 50. Kohtumine nendega kinnitas mulle, et sellist programmi on hetkel vaja. Nüüd on mul Drakadeemiaga juba päris pikaajalised plaanid tehtud. Jätkan seda üheksakuulist põhiprogrammi kindlasti veel järgnevatel aastail ja kavatsen hakata korraldama ka lühemaid intensiivkursusi. Mitmed neist saavad olema seotud näitekirjandusega, lisaks sellele tahan üldse uurida loovust ja loovkirjutamist.

Milline näeb välja Drakadeemia õppetöö?

Kohtumised leiavad aset kord nädalas ja õpe on jaotatud kolme semestrisse. Esimesel semestril uurisime lähemalt teatrit, selle köögipoolt ja peamisi draamatekstiteooriaid. Ehk siis,

ma andsin autoritele kätte teatud tööriistad. Teisel semestril on neil juba rohkem vastutust, kuidas praktikas neid tööriistu kasutada. Samuti käsitleme teisel semestril alternatiivseid lähenemisi teatritekstide kirjutamisele ja näidendeid, mille autor teeb minu arvates näitekirjanduses midagi erakordset. Neid oli keeruline valida, sest sain õppekavva võtta maksimaalselt neli näidendit, et meil oleks ka piisavalt käsitlemisaega. Lõplikuks valikuks olid Caryl Churchill, Sarah Kane, Peter Handke ja Martin Crimp. Kolmas semester on pühendatud osalejate täispika näidendi kirjutamisele ja mina seletan siis tundides juba vähem, põhirõhk on nende töödel ja mõtetel.

Lisaks minule õpetavad Drakadeemias külalised. Ma tahan, et võrsuvatel autoritel hakkaks tekkima omad professionaalsed sidemed ja teistsalt, et Eesti teater saaks teada, milles nende tulevik seisneb. Heh. Seepärast ongi meil käinud külas mitmed põnevad teatripraktikud, nende seas Andrus Kivirähk, Enn Vetemaa, Kaie Mihkelson, Taago Tubin, Marius Peterson, Iir Hermeliin jpt.

Milline õpetaja sa oled?

Ma olen abiline, kellega koostöös võivad sündida näidendid. Põhimõtteliselt nagu ämmaemand. Mõnda sünnitajat peab julgustama, teist jällegi hirmutama. Aga igatahes annan ma endast parima, et sündiv "laps" oleks elujõuline ja reibas.

Kes sa teatriinimesena oled?

Viimase kolme aasta jooksul olen teatri juures täitnud erinevaid rolle: näitleja, tantsija, lavastaja, inspitsient, produtsent, dramaturg, näitekirjanik, näitekirjanike juhendaja, tantsudramaturg ja tekstikonsultant. Mõnele võib see tunduda peadpööritav, minu jaoks on see teatripraktiku argipäev.

Alates septembrist, kui Eestisse tagasi kolisin, olen ma peamiselt tegelenud näitekirjanike õpetamise ja tantsudramaturgiaga. Paljud on minult küsinud, et kas need pole mitte etenduskunstide vastandlikud poolused? Tõepoolest, tegelemine sõna ja füüsilise liigutusega, nende analüüs ja esteetilisse vormi vormimine on väga erinevad, kuid minu jaoks pole need veel seepärast teineteist välistavad. Vastupidi, minu mitmed ametid täiendavad ja toidavad üksteist, nii on mul pidevalt võimalus vaadata nähtustele erineva nurga alt.

Minu nähtu ja kogetu põhjal pole kaasaegses teatris enam ammu tavatu see, et inimesel puudub visiitkaardil amet, sest tal on neid mitmeid. Tegevus humanitaar- ja kunstialadel liigub minu arvates selle poole, et kitsaid spetsialiste on aina vähem. Inimmõtlemine ja -kogemus on interdistsiplinaarne, see väljendub ka minu töös.

Ometi olen kuulnud, et identifitseerid end eelkõige läbi lavastaja ameti. Kas oled midagi lähemas tulevikus ka lavale seadmas?

Ma olen endalt sageli küsinud, miks mul on impulss end nõnda nimetada. Ja kuidas ma end siis professionaalselt kõige paremini identifitseerisin... Ma arvan, et ikkagi nimetan end lavastajaks seepärast, et kõigis neis erinevais rollides, mis mul olnud ja praegu on, mõtlen ma kui lavastaja. Näitekirjanikke õpetades lähtun sellest, mida tean, et lavastajad tekstilt ootavad, mis neid paelub ja mis ärritab. Tantsudramaturgina analüüsin seda, mida näen ja võrdlen sellega, mida tean, et koreograaf-lavastaja saavutada tahab. Analüüsisid lähtun ikkagi oma loovusest ja sellest, kuidas mina asjale lahenduse leiaks. Mis ei tähenda, et ma koreograafi võimu või olulisust oma rolli kaudu vähendada tahaksin. Asi on ikkagi koostöös.

Ise lavastan ma juuli lõpus Hiiumaal Hea Energia festivali raames Drakadeemia osalejate lühinäidendeid. Tegemist on kohaspetsiifilise lavastusega, mis leiab aset Kärkla Elektri jaamas. Tekstid lähtuvad kohast endast, sellega seotud lugudest ja kõigest energia, elektri, võimu ja jõuga seonduvast. Praeguse seisuga arvan, et tegevusajaks saab olema aasta 1973 (jaam lõpetas elektritootmise 1974). Usun, et minu ja drakadeemikute koostöö saab olema viljakas ning et läbi selle on nende sulandumine professionaalsesse teatrimaailma üsna sujuv. Sujuvam, kui võib-olla

mõne lavastajaga, keda nad veel ei tunne ja kellega asjadest ühtmoodi arusaamine rohkem aega võtaks. Mul on plaanis kaasata neid aktiivselt proovidesse, mis saab loodetavasti olema neile põnev kogemus, kuna nad saavad näha, kuidas professionaalsed näitlejad nende tekstidega ümber käivad, neid analüüsivad ja mis lisatähendusi sealt välja nopivad.

Kas see võiks olla ideaalne olukord, kui lavastaja on ühtlasi ka teksti sünni juures? Kas teksti sõnum jõuaks niimoodi autentsemalt lavale?

Ma ei tea, mis asi on „teksti autentne sõnum”. Teatris on teksti valmimine esimene faas. Järgmisena töötab tekstiga lavastaja, kolmas etapp on prooviperiood, neljandas osaleb juba publik. Nii et igal lavastusel on neli autorit.

Mõnele kirjanikule mõjub draamatekste kirjutades teadmine, et teisi autoreid on veel, traumaatiliselt. Eriti sellisele, kes on varem kirjutanud teistes žanrites. Siis nad satuvad teatrisse, kirjutavad näidendi ja siis tuleb mingi lavastaja, kes mõtleb välja mingi täiesti hullu kontseptsiooni ja tahab selle lavale panna. See võib tekitada väga keerulisi olukordi.

Mulle meeldib, kui tekst sünnib lavastaja ja kirjaniku koostöös, kui autor on koostööaldis ega blokeeri ära erinevaid tõlgendamisvõimalusi. Näidenditekt ei ole midagi kivisse raiutut, see on voolav, elav ja hingav. Teatris on koostöö vältimatu.

Milliste teemadega peaks teatris tegelema?

Vana tõde, aga oluline on rääkida sellest, mis meid ümbritseb siin ja praegu. On oluline vaadata, kes oleme täna, ja mõelda, milliseks saame homme. Teater on vahetu meedium.

Kas teater peaks selle „siin ja praegu“ suhtes olema eelkõige kriitilisel seisukohal? Andma publikule kriitilist tagasisidet ja seeläbi muutma neid paremaks?

Asjad ei ole mustvalged ja inimeste elud on erinevad. Hea teatrilavastus peaks sisaldama mitmeid tasandeid ja erinevaid elemente – suure plaani näitamist, enda kõrvaltvaatamist ja miks mitte ka enda üle nalja viskamist.

Teater ei ole poliitiline essee ega teadusajakiri, see on ikka kunstivorm. Üks asi, mis mind teatri juurde on tõmmanud, on teatri sisemine multidistsiplinaarsus. Kõik elemendid, mida teatris kasutatakse – ruum, valgus, heli, lavakujundus...

Tegeled praegu hästi palju tekstilooime küsimustega. Kas sa ise ei taha kirjutada?

Drakadeemiat tegema hakates mõtlesin: huvitav, kui ma kogu aeg näitekirjanikega töotan, kas mul tekib siis tahtmine ise ka tekste kirjutama hakata. Seda ei ole tekkinud. Mis tõestab minu jaoks jällegi, et eelkõige ihkan aidata neid, kes tekste kirjutavad ja tahan tekste laval tõlgendada, mitte neid ise luua.

Mitmed aastad tagasi oli hetk, kus oleks võinud toimuda minu jaoks murrang ehk minust oleks võinud saada näitekirjanik. 17-aastasena otsustasin, et kirjutatan näidendi. Oli suvi, mõtlesin, et linnaruum on nii ahistav ja kirjutamiseks on mul kindlasti keskkonnavahetust vaja. Mul oli võimalus minna maale vanaisa majja, mis aga oli halvas korras. Võtsin kaasa palju puhastusvahendeid, pataka valget paberit ja pastakaid ning seadsin sammud Abja-Paluoja poole. Esimesed kolm päeva lihtsalt küürisin, siis tuli kätte kirjutamisaeg. Võtsin laua, panin aeda ja mõtlesin, et nüüd hakkab kirjutama. Istusin nii kolm päeva. Proovisin ja proovisin. Lõpuks sain aru, et sellest ei tule midagi välja ja sõitsin Tallinnasse tagasi.

Mida sa praegu samas olukorras olevale tüdrukule ütleksid?

Tule Drakadeemiasse! Kirjaniku töö on sageli väga üksildane. Ja siis võib juhtuda, et mõtted jäävad kinni. Aga kui keegi torgib siit ja sealt ja lükkab sind edasi, siis võid jõuda kohtadesse, kuhu ise poleks teed leidnud. Avastasin selle enda jaoks õpingute käigus. Kirjutamiseks on vaja impulsse ümbritsevast. Kui saad õigeid tõukeid õigel ajal, siis võid väga kaugele jõuda. Aga kui istud kodus ja ootad, et taevas lahti läheb ja siis sulle ulatatakse inspiratsioon ja võtad selle vastu ning kirjutad ära, siis seda ei juhtu.

Muidugi on iga kirjaniku vajadused erinevad. Mõne maailm avaneb siis, kui teda ümbritseb vaikus ja rahu. Teine jällegi vajab mõttekaaslast, kellega

ideid arutada ja tagasisidet saada. Juba mitte väga kauges tulevikus püüan Drakadeemia raames pakkuda midagi väga erinevatele kirjanikunatuurile.

Kas teatriõpingute jooksul Londonis oled pidanud ümber hindama oma arusaamu teatrist? On olnud selliseid tõeliseid Ameerika avastamise hetki?

Üheks avastuseks olid Eesti ja Inglismaa teatrite toimimise erinevused. Näiteks pole Inglismaal repertuaariteatreid, kõik lavastused sünnivad projektipõhiselt, isegi Rahvusteatris. Eestis on peamiselt ikkagi veel just repertuaariteatrid, mis on nagu omaette perekonnad. Inglismaal päris sellist kommuunitunnet ei ole. Kõik on hulkurid, sest püsivat koosseisu üldjuhul ei ole. Enamasti ei ole truppidel oma n-ö kodu, proove tehakse kuski keldris, katusel.

Ja niisuguse töö hulk, mida Inglismaa teatrimaailmas tasuta tehakse, on meeletu. Sellist luksust küll ei esine, et näitlejale makstakse palka ka siis, kui tal erilist rolli ei ole. Näiteks Edinburghi teatريفestivalil, mis on üks suuremaid maailmas, ei saa näitlejad üldjuhul etenduste või prooviperioodi eest palka, nad magavad vajadusel oma sõbra naabri vannis ja keegi ei maksa nende rongipileteid kinni. Teatrit tehakse suure tahtmise ja rõõmuga. Sellistes tingimustes võib küll sündida midagi väga koledat, aga aeg-ajalt on kõige selle sees ka pärlid. Ja nad ei nimeta seda amatöörteatriks.

Mida võtsid Londoni-õpingutelt kaasa? Mis oli kõige olulisem asi, mida seal õppisid?

Avatuse inimeste, erinevate vajaduste ja tööprotsesside, samuti erinevate võimaluste suhtes. Kõigest on võimalik midagi teha, inimesed peavad ainult omavahel hästi läbi saama. Ma ei pea kõigi inimestega parim sõber olema, aga professionaalsetes olukordades tuleb säilitada professionaalne suhtumine. Mina ei suuda töötada konfliktsetes situatsioonides, sest need ei tekita mitte põnevat sünergiat, vaid pärsivad inimeste töövõimet ja loovust. Ma tean, et on palju kunstnikke, keda inspireerib piits, mina eelistan präänikut. Mitte, et ma oleks alati rõõmus hipi, kel pole kunagi ühtegi muret, aga igas töös, mida teen kas siis lavastaja, näitekirjanike juhendaja, dramaturgi või muu tegelasena, püüdlen selle poole, et tööatmosfäär oleks avatud ja aus.

Millised kolm näidendit peaks iga inimene läbi lugema?

Kuigi Shakespeare'i lugemine on väga keeruline, arvan ometi, et üks tema teos tasuks igaühel läbi lugeda. Minu soovitused oleks "Hamlet", "Kuningas Lear", "Romeo ja Julia" või "Torm". Teiseks soovitaksin lugeda Peter Handke "Publiku solvamist". Seda minu meelest eesti keelde tõlgitud pole, aga suuremates euroopa keeltes on see olemas. Ja iga eestlane võiks lugeda ka Kitzbergi "Libahunti", mis minu arvates räägib millestki eestlastele väga omasest.

Lavastused: Fine 5 "Faasid" (KUMU, 2008, dramaturg), Jean Racine "Phaédre" (Edinburgh Fringe Festival, 2007, kaaslavastaja), Alex Orchard-Lisle "Carpe Diem" (Institute of Contemporary Arts, London, 2007, lavastaja ja tekstikonsultant), Alan Fielden "Blind" (Institute of Contemporary Arts, 2007, koreograaf), Molière "Tartuffe" (The Central School of Speech and Drama, 2007, lavastaja assistent).

Siret on olnud Von Krahli Akadeemia trupi liige, juhendanud Värske Rõhu loovkirjutamise töötuba, olnud külalislektoriks lavakas ning hetkel juhendab Drakadeemia esimest lendu.

Paavo Piik
“Lakoonia”
Värske Raamat, 2008

Parkimisplatsiironiad

Paavo Piigi moodi

Maia Tammjärv

Paavo Piigi seni viimane luuletuskogu algab tühjusega: *ühel hommikul ärgates / ja ajalehte avades / ei uskunud oma silmi / tühi, valged lehed /--/ midagi polnud juhtunud* (lk 5). Aga mitte negatiivse tühjusega, pigem vastupidi – mingi oodatava, tervitatava tühjusega, kuivõrd see vastandub nii tühistele asjadele nagu meie väikekodanlik uudistejanu, sõltuvus telekast, ajalehtedest, sellest, mis *juhtub*. Aga luuletaja ei jäta järgnevat 44 lehekülge mitte tühjaks, vaid hakkab neid täitma tiheda-tiheda tekstiga.

Kõneleja juhatab meid kaubanduskeskuste ja soojade kontoriruumide maailma, jätmata rõhutamata enda väljaspoolasumist. Tema ei ole kaubanduskeskuses, tema istub parkimisplatsil ja ka seal hoiab kahe maailma valvur – turvamees – tal (neil) silma peal: *ligineb meile turvamees ja küsib / mis siin*

toimub? // *inimesed ostavad, meie vaatame / aga talle piisab teadmisest, et me alkoholi ei tarbi / ei tarbi* (lk 18). Seni, kuni ta (nad) on parkimisplatsil (mis on ju teatav piiripealeolek – ei sees, ei väljas), peab ta siiski alluma seesolijate reeglitele – ei tohi juua alkoholi. Samas ei ole see väljasolek nii lootusetu, sest *parklates ruumi on igatsusele, sest asfalt on soe ja hell* (lk 40). Kontoris on ta sees küll – vaadakem või asesõnu (*me väikesed inimesed*, lk 11) –, aga distantseerib end oma meelisrelva iroonia abil siiski ohutusse kaugusse.

Iroonia vaatab vastu kõikjalt ja iga leheküljega süveneb lugeja paranoia – kas uskuda või mitte? Piigi iroonia, mulle näib, on aga mitmekihiline (uskuda JA mitte). Näiteks (aga mitte ainult): *maarja kui sa*

seda loed / ma loodan et selle kahekroomise eest / millele kirjutasin oma numbri / ostsid sa järgmisel päeval taskurätte / sest see tegu ajab nutma (lk 34). Isegi kui me ei võta liiga rangelt eelduseks, et see on üldjoontes tõestisündinud lugu (sest see pole oluline), on siin selgesti tabatav irooniline hoiak nii oma teo ja samas ka selle suhtes, et hoiak on irooniline. Tsiteerin siinkohal ilma luulemina(de) koormava vahendusega Paavo Piiki ennast: *Kui sa tahad usutavalt kirjutada, pead esmalt suutma kirja panna küünilise poole, et siis sinna kõrvale midagi lootusrikkast ehitada*¹. Ma pole võib-olla päris-päris 100% nõus, et see alati nii peab olema, küll aga võin olla nõus sellega, et Paavo Piigi luules võib antud väide kehtida. Miks ei, kui see niimoodi väga kenasti töötab. Piigi iroonia, ehkki oma kõikehõlmavuses veidi etteaimatav, on siiski võluv: *lapsed kasvavad suureks / nii märkamatult / valmistoidu järjekorras (lk 17), sest ta tunneb oma valitud keelt hästi.*

Ka asesõnade ja nende vastanduste kaudu jõuab Piigile natuke lähemale. Tihti näeme teda kasutamas meie-vormi, mis ei jää õhku, vaid ikka vastandub kellelegi (*neile*), näiteks tarbijatele: *istume parkimisplatsidel / ja vaatame ostjaid inimesi (lk 18)* või eestlas(t)ele: *me kõik võime mõnel hetkel murduda // aga mitte sina mu eestlasest sõber, (lk 21)* või inimestele (ekstravertidele?): *inimestel polnud enam millestki rääkida / neil polnud enam millestki rääkida / ah, me introverdid / rõõmustasime (lk 5).* Muidugi, tegemist on mingit laadi (verbaalse) mässuga ühiskonna (tarbijate, inimeste, eestlaste näol) vastu, mis luulemina(de)le ei meeldi. Mässu edasiandmise vahendiks on tihti iroonia ning Piigi luules ei ole *meie* mitte ainult vaatlejad ja introverdid, *meiega* võib autor tähistada ka väikesed inimesi soojas kontoris (mis on ju teatud mõttes selle teise meie vastand): *me väikesed inimesed / kaome tööpäevade vagudesse /---/ meie hologramme näeb / üheksast viieni / septembrist maini / euroopast põhja-ameerikani (lk 11).* Aga väikekodanluse vastu siin ju mäss ongi suunatud. Muidugi – *muidugi* – aimub siit selget irooniat, aga mitte totaalset, puhast irooniat. Meietamusega võtab jutustaja selle väikekodanluse natuke omaks (meeldib see

talle või ei), mis ongi ju traagiline: võimetus (soovimatus/hoolimatus) loobuda sellest, mille vastu ta/nad mässab/vad: *eesmärgiks on tagasi saada hing /---/ kas tööl äratulemisest piisab / kas juhusuhted tuleks lõpetada / või annab kuidagi ühildada // neid asju (lk 13).* Eesmärk on olemas.

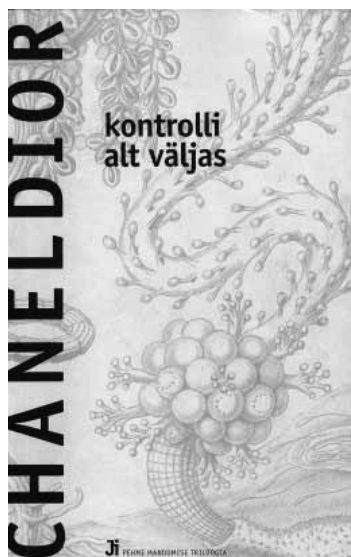
Mäss ühiskonna vastu ei ole muidugi täielik, sest luuletaja ei lahku linnast ka korra mitte, ta jääb siiski poole peale – parkimisplatsile, mitte metsa või mere äärde. Ihatakse küll teleka juurest ära (lk 13), aga mitte liiga kaugele [kui, siis võib-olla Sisusi saarele, kus saavutati *eruditsioon millest vaid unistas / naabersaar vormsi (lk 6)*, aga Sisusi saar on ju juba kadunud]. On selge, et kuigi me (?) ei taha muutuda väikekodanlikeks tarbijateks, *keda kilekotid talutavad / kahevahel kodu poole (lk 18)*, tuleb ikkagi tarbida. On selge, et me (?) võime küll näha eestlas(t)e alaväärsuskompleksi, mis paneb meid tegema jonnakaid rumalusi – *kuni ükskord võtad püstoli / ja tulistad sealt endale suhu (lk 21)* –, aga me oleme ikkagi eestlased.

Luuletuskogus on ka teistsuguseid *meiesid* – meie nagu meie kaks: sina ja mina. Aga sellega ongi ju see lugu, et peab kirjutama kõigepealt küüniliselt ja siis sinna ümber ehitama midagi lootusrikkast. Paavo Piik kirjutab küll armastusest, aga mitte kunagi lembeluulet. Näiteks siin juba mõned korrad mainitud luuletus *maarja kui sa seda loed (lk 34-35)*. See ei ole ju armastuseavaldus. See on niisugune kiri, mille me (?) võime kirjutada kellelegi, keda kohtasime eelmisel õhtul (või üle-eelmisel – igaks juhaks) ja keda tahame veelkord kohata. Retsept on lihtne (ja te kõik teate seda): tuleb näida natuke *casual*, aga mitte ükskõikne: *maarja kui sa seda loed / ma olen üks neist moodsaist inimestest / kes näeb kõike distantst / kuid unistab lähedusest maarja / kui sa seda loed / kas sul on tallinnas õde / sest ma arvan, et ma nägin teda täna bussipeatuses ja (lk 34).*

„Lakoonias“ esitatud armastus (kui nii võib öelda) ei ole ilmselt kõige konventsionaalsem, võtkem või luuletus „kurb laul“: *mina olen ott / ja sina oled ott / nad vaatavad imelikult / kui me käest kinni hoiaime /---/ vanemad*

¹ Kaarel Kressa. Linnaluuletaja Paavo Piik ei salli liigseid sõnu. Eesti Päevaleht, 10.05.2008.

ei mõista / et sellist armastust on olemas
// mina olen ott / ja sina oled ott / sa töötad
remonditöökojas / ma käin veel koolis (lk 41). Lisaks sellele, et tegemist on (mingite mõõndustega) armastusluuletusega, leidub „kurvas laulus“ ka osavat mängu keele ja tsitaatidega. „Kurb laul“ mõjub „Lakoonia“ kontekstis natuke erandlikult. Sealt näib kumavat selget *naeru*, muidugi mõneti iroonilist naeru, aga ei näi puuduvat ka teatav poolehoid. See on ehk seesama *uskuda JA mitte*, millest rääkisin eespool, sest ei paista, nagu jutustaja/autori poolt oleks sellisele armastusele siiski jäetud (elu)lootus, erinevalt võib-olla mõnest teist liiki armastusest: *me jõuame veel mõelda / teistsuguseid stsenaariumeid / ära kaota lootust /---/ su peopesadest avastan / mõned vähem käidud teed /---/ su silmist soovi neid käia* (lk 33). Võibolla on see D-generatsiooni (märksõna, mis ühendab paljusid Paavo Piigi esikkogu „Kummuli linnad“ komponente) kirjutamata (või juba kirja pandud?) reegel – kahelda kõiges, mitte uskuda millessegi, igaks juhuks. Aga sellest reeglist ei saa ju päris (lõpuni) kinni pidada, sest muidu poleks suurt millestki kirjutada. Niisiis kõigepealt üks stsenaarium (küüniline pool) ja seejärel teine (lootusrikas stsenaarium), millega viimati tsiteeritud luuletus suhteliselt erandkorras ju lõppeski.

Chaneldior
 “Kontrolli alt väljas”
 Ji, 2008

Eesti psühhopaat

Kairi Jets

Chaneldiori “Kontrolli alt väljas” tundub pealkirja järgi olevat ühe vihase hilisteismelise vihane romaan. Säärane, kus on palju vanemate kirumist, seksi, narkootikume, vägivalda, viha ja masendust. Sellist muljet õõnestab siiski esmalt tagakaanel asuv tekst, mis viitab brändikultusele ega sobi kuidagi vihase teismelise autoriteetidepõlgusega. See, kes vihkab kalleid firmarõivaid ja nende poolt edastatavad staatusesõnumit, ei oma tavaliselt kuigi detailset ülevaadet oma pahameele objektist ning oskab parimal juhul nimetada lisaks Armani, Versace ja Gucci kaubamärkidele vaid üksikuid trendihaide lemmikuid. Teiseks viiteks on tiitellehe vastasküljel asuv foto lõhkiõigatud kõhu ja rinnakorviga mehest. Kui mässajalik üks (hilis)teismeline ka ei oleks, võtaks sellise pildi kasutamine tal kõhu ebaseadlikult surisema. Või õigemini – ta lihtsalt ei tuleks selle pealegi. Lahkamine on kuidagi

ebaisikuline, distantseeritud, isegi teaduslik, palju vingem ja dramaatilisem oleks kasutada mõrva- või sõjapilte. Küll aga annab foto küllaltki selge vihje selle kohta, mis raamatus juhtuma hakkab. Ja toimib omamoodi filtrina – kui teil on raske sundida ennast seda pilti vaatama, siis pole “Kontrolli alt väljas” kohe kindlasti sobiv lektüür. Võtke ette mõni mahedam teos ja tänage õnne, et nii napilt pääsesite.

Chaneldiori “Kontrolli alt väljas” ilmus “Pehme mandumise triloogia” teise raamatuna ning kandideeris 2008. aastal Betti Alveri nimelisele debüüdipreemiale. Teose kirjutamist alustas autor 2004. aastal oma blogis lühijuttudena, mis kasvasid üle romaaniks. Ja tulemus on karm. Paika pannakse tartlased ja Tallinna elanikud, beibed ja *folgitsikid*, jõmmid ja *džentelmunnid*, kuni ühel hetkel hakkab

tunduma, et normaalseid inimesi Eestis ei elagi. Kõik kirjeldused on võrreldavad tabavate või vähemalt teravalt naljakate fraasidega, nii et senikaua, kui ennast puudutatuna ei tunne, on kõik tore ja hea. Nalja saab, sest eestlaste lemmikroog teine eestlane on serveeritud ning lemmiktegevus – ärapanemine – käib täie hooga. Ja just siis, kui asi töötab minna ühekülgselt, laseb autor lekkida millelgi, mida võiks nimetada minategelase eneselahkamiseks, nähtavale ilmub haavatavus – ükskõik, kas siis teeseldud või tegelik. Peategelane tunnistab, et siin maailmas on midagi väärtuslikku, kuigi ka see väärtuslik ilmub meie ette läbi eituse. Ta kirjeldab, kui halvaks on tema elu muutunud, kuidas ta valede valikute kaudu on muutunud *valgeks leheks teiste samasuguste seas*, kuidas *pask tungis laviinina minu süütusse, roosasse sisemusse, mida hoidis elus minu habras ja õrn hing* ning mis kõige olulisem – *unustasin oma avatud ja tundliku meele, tallasin selle põrmu, ja ei saanudki aru, et tegelikult tegin ma end läbi selle toimingu võrdseks kõigiga* (lk 14). Seega on väärtusteks avatud ja tundlik meel, omapära, *süütu ja roosa sisemus* – omadused, mille peategelane on kaotanud. Tundub uskumatult siiras ja meeldivalt sinisilmne, eriti pärast postmodernistlikku suurte väärtuste eitust. Selline mulje ei püsi aga kaua, sest kuigi fookus on pööratud väljastpoolt sissepoole, inimeste paikapanemisest mõnevõrra seostatuna süžee suunas, hakkab seesama hetkeks siirust näidanud ja “püsiäärtustesse” uskuv noormees järjest enesehävituslikumaid ja vägivaldsemaid tegusid korda saatma. Suure mõnuga kirjeldab autor peategelase Armini seiklusi, alkoholi-, narko- ja seksioorgiaid, mille tulemused on kuidagi neutraalsed: asjad ei lähe ei paremaks ega – kuigi nii arvata võiks – ka eriti hullemaks. Toimub lihtsalt üks pidev kulgemine ühest üritusest teise, mis siis üsna kogemata suubub mõrva.

Mõrvari meeleseisundit kirjeldab autor väga huvitavalt: *Liblikas raputab rinnus tiibu ja silme eest läheb maailm mustaks, pealake tekib hõre ja õõnes tunne ja ma virutan talle peaga täiest jõust vastu ninajuurt, mispeale käib raksak, ja ta kukub pikali* (lk 31). Tekib pinge peategelase siseelu kirjeldava

väljendusviisi poeetilisuse ja vägivaldseid tegusid loetleva jaheda kiretuse vahelise kontrasti tõttu.

Kuid järgmisel lehel roimale eelnenud kulgemine jätkub, midagi pole muutunud, ei maailm ega tegelane. Ehk ainult lugeja. Vägivaldteod ja kulgemine hakkavad vahelduma üha kiiremas tempos. Sama detailselt kui esimest tapmist kirjeldab autor vägivalda kajaka kallal, aga keset stseeni minajutustaja peatub, astub endast välja, kirjeldab täiesti neutraalselt ja kiretult oma riidetust, pöörates erilist tähelepanu kaubamärkidele, ning oma tegelasse taassisenenult seob ühelt poolt süžee ja teisalt – vahelepõike tõttu kainenenuks – kiretu kirjeldusviisi.

Järgnevad üha uued veretööd – tapmised, vägistamised, kehade tükeldamised, laipadest vabanemised. Vägisi meenub Bret Easton Ellise romaani “Ameerika psühhopaat” (1991, e.k 2002), kus edukas New Yorgi investeerimispankur tapab öösiti oma tumedate tungide rahuldamiseks inimesi ja on selles nii osav, et ei jää korrakaitsejõududele vahele. Kogu loo konks on aga selles, et raamatu edenedes tundub järjest enam, et kuritööd leiavad aset pigem peategelase haigetes fantaasias kui reaalsuses. Ka Chaneldiori raamatus avastab peategelane oma tapetud sõbra/ kolleegi mõned päevad hiljem täie elu ja tervise juures olevat, kuid erinevalt “Ameerika psühhopaadi” (anti)kangelasest kontrolli alt väljunud peategelast see avastus absoluutselt ei kõiguta. Kõik kulgeb edasi jällegi pisut kiirenevas tempos, kuni järsku – kui raamatu lõpuni on veel tublisti aega, mil võiks toimuda nii umbes pool tosinat tõeliselt õõvastavat roima –, hakkab kulgemine aeglustuma ning rohkem tapmisi ei toimu. See ei tähenda muidugi, et midagi ei toimuks. Toimub küll ja mõned juhtumused on koguni üsna humoorikad, kuid arvestades raamatu senist haaret tunduvad ehtsa mandumisena ning kogu lugu lõpeb nagu alkohooliku järjekordne joomaõhtu – apaatiat ja ühetoonilises kulgemises. Kulg tundubki olevat teose üks võtmesõnu, sest elamiseks on peategelase oleskelu üsna raske pidada.

Huvitav on tõmmata paralleele elupõletajaliku Armin Haameri ja Eesti vallaalse kõrgepalgalise kontori ametnike armee vahele. Sellega ei taha ma mõistagi väita, et pealtnäha ontlikud bürootöötajad käivad öösiti ja nädalavahetustel mõrvu sooritamas või kõiksugu sigadusi korraldamas, vaid pigem seda, et (eesti) ühiskonnas näib olevat mingi puudujääk, et inimesed võivad ennast nii tühja ja läbipõlenuna tunda. Et on jõutud olukorda, kus pealispind on olulisem kui sisu. Nagu ütleb “Ameerika psühhopaadi” peategelane: *Aga mis on mehe sees /.../, ei lähe korda* (lk 503). Mis loeb, on kest – mida kallima firmamärgiga kaetud, seda parem.

Võrreldes “Ameerika psühhopaadiga” on Chaneldiori esikteosel vähemalt kaks eelist – esiteks on see märksa lühem ja kontsentreeritum ning sisaldab vähem täitevestlusi *à la* millisesse restorani ja kellega me läheme. Teiseks oluliseks eeliseks on see, et tegevus leiab aset Eestis. Viimatinimetatu pakub lisaks äratundmisrõõmule (-kurbusele) ka tegevuspaikade mitmekesisust – Ameerika suurlinna asemel on taustaks nii linnad kui ka maa-asulad; rohkem leidub loodust, mis omakorda aitab kaasa *yuppie*-mentaliteedist loobumisele ning muudab peategelase mitmekülgsemaks, tuues ta seeläbi lugejale lähemale.

Raamatut oli vähemalt esimesel korral äärmiselt raske lugeda, mis võib ollagi autori taotlus. See on täis kõike seda, millest oma vaimse ja emotsionaalse tervise huvides reaalelus hoiduda tahaks. Ainukeseks võimaluseks end säästa on lugeda distantstilt, ehitades enda ja loo vahele piisavalt paksu vaheseina, ning venitada suunurgad näiteks iroonilise muigega kõveraks. Nii saab “Kontrolli alt väljas” küll läbi loetud, aga kas sellest lugemisest kasu ka on, ei oska arvata. Nii ongi Chaneldiori esikteose lugemine pisut julguseproov ja “naha paksuse” näitaja. Need, kellele “Kontrolli alt väljas” mingit mõju ei avalda, on liiga kaua ligunenud ebaisikulisuse saastas ja kaotanud sarnaselt peategelasele igasuguse sisemise tundlikkuse.

Lõppkokkuvõtteks on “Kontrolli alt väljas” pisut nagu Ameerika mägede, kõverpeegli ja mosaiikmõistatuse kummastav põiming – teos

on fragmentaarne, kohati hullumeelsusele kalduv ning lausa valuaistinguid tekitavalt läbinägelik. Justkui hüppaks autor oma Eesti inimeste ja olukirjeldustega kahe erineva dimensiooni vahel edasi ja tagasi, kuni pole enam võimalik eristada reaalsuse torkeid väljamõeldise omadest. Kõike seda virr-varri läbib punase lõngana Kadunud Mees, kes kepib, tapab ja tõmbab *kommi* ninna ning igasuguse tõenäosuse vastaselt edasi elab. Ja mis on kogu loo moraal? Moraal on see, et moraali polegi. Kulgemises pole tagajärgi, kõik on kogu aeg sama. Ükskõik, mida teed, ei mõjuta sa niikuinii midagi. Ja lõppude lõpuks oleme kõik surmani tüdinud ja õnnatud jänesekostüümis *yuppie-wannabe*-d või salaproled, kes sõidavad ühistranspordiga mööda vihmast linna ringiratast, kõrvus kajamas meie endi tühine jutt.

Barthol Lo Mejor
“Popdada”
Värske Raamat, 2008

Uued, maasikahaisulised tuuled kirjanduses

Mikk Pärnits

Ma ei mäletagi, millal viimati mõne noore eestlase hiljaaegu ilmunud teost lugenud olen. Tõenäoliselt väga ammu, sest kõik, mis tollal kätte sattus, oli totaalne pask. Lihtsalt oli ja kõik. Esiteks ei osanud ma poest ega raamatukogust midagi valida. Riulid on üle ujutatud eri suuruses ja tohutute kujundusvahedega teostest, kõik visuaalselt köitvad nagu litsid Amsterdamis. Aga mis siis – tõenäoliselt oli ja on iga kümnes raamat neist täiesti loetav, aga nendeni jõudmiseks peab end vähemalt poolest tosinast rämpsukogust läbi närima. Mis siis, et see hüpermegakriitilisena kõlab. Kõik tänapäeva noored ei saagi häid ja uuendusliku stiiliga tekste kokku kirjutada. Lõin siis käega ja mõtlesin, et tühja kah, kunagi hiljem, kui leegiheitja ostan, hakkan neid luule- ja jutukogusid ka jahtima.

“Popdada” kirjutas mingi tüüp, kelle *alias* on Barthol Lo Mejor ja see on veider nimi. Nii võõrapärane! Äkki on ta mingi neeger? Lugejat, kes teosest midagi eelnevalt kuulnud pole, peab kõigepealt püüdma kujundus ja sealt kogu see häda hakkabki. Kärtsroosa ja musta tooniga kombineeritud tähed, südamekesed ja suured KIRJAtähed meenutavad kõigepealt algklassiplikade salapäevikuid, kuhu kirjutatakse Celine Dionist ja Märdist, kes Martat bussipeatuses pepust krabas. Minu arvutis näiteks nii roosat värvi ei ole, selle loomiseks on tõenäoliselt vaja Macbooki. Otseselt pole see halb või negatiivne, see on kindlasti pilkupüüdev ja harjumatu. Vahel on silmal lihtsalt valus. Oleks siis kujundus häiriv või silma sisse karjuv, aga autor ise on võtnud suunaks tegeleda eksperimentaalkirjandusega. Enne sisu juurde hüppamist peaksin

rõhutama, et seda teost ei saa kindlasti võtta rangelt raamatuna. Raamatuga on sellel objektil palju ühist, samas on sellel ühist ka "kunstiga". Võib-olla on parem öelda "visuaalne raamat". Ei leidu küll illustratsioone ega fotosid, aga teksti paigutus on meelega nihkes.

Püüdsin esimest korda "Popdadale" läheneda ausalt ja otsekohevalt, panin kõik küünla lauale põlema ja join PUNAST VEINI kõrvale ja arvutist mängis Faith No More. Muidugi olin totaalne idioot, et asjale nii lähenesin. Seda niimoodi lugeda ei saa ja kui saabki, siis sa seda tegelikult ikkagi ei loe. Raamatu keelekasutus ja narratiiv nõuavad minu arvates hoopis "teistmoodi" lähenemist lugemisele. Kandsin seda endaga kaasas, lugesin bussi oodates, bussis ja kus juhtus viitsimist olema. Romaan või novell see kindlasti pole, mõttetu on sellele žanrisildikesi kleepida. Esimesena löid näkku sõnad, mida on raske "võõrsõnadekski" nimetada. Need sõnad on tulnuksõnad – nagu marslased, mitte nagu türkased.

Enne tuleb tavaline ko-fi alla elektro peale süsteem teha ja siis võib isegi selles morbiidses linnas endasisest kiirust välja peegeldada (lk 7). Kunagi proovis sarnaseid vördjalikke abordijäänustest sõnu levitada ka Kiwa, aga õnneks umbrohi ei taha idaneda. "Popdada" pole aga lihtsalt püüe näida *cool* ina keelemaastikul, kuhu kiputakse tänapäeval lisama ingliskeelseid sõnu (nagu seesama *cool* või siis lihtlabane hängima jne), vaid püüd muuta loetavat teksti ennast. Uusi, ilma mingite grammatiliste reeglipärasusteta väljendeid luues hoomab lugeja, et need pole lihtsalt lapsendatud võõrkeelefraasid, vaid omavoliline sõnademäng, mis end tingimusteta tekstist välja surub. Aga kuna narratiiv on vabakäigul siia-sinna hüppav ja ilma konkreetse mõtteta, pole selline sõnamäng iseenesest eriline takistus. Takistuseks on hoopis kogu teost läbiv eskapismi/pohhuismi motiiv, mis rullib end sisul nagu taigal.

Teos jutustab kambast noortest, ilmselt gümnaasiumi lõpuklassis käivatest või sealt väljakukkunud indiviididest, kes on suutnud elus niivõrd pettuda, et on

pugenud elama oma fantaasiamaailma, mille sisuks on lollide ja igavate inimeste üle pahandamine ja nendele kaasatundmine. Autor püüab – vahel meeletult – luua mingit lähtealust potentsiaalselt argipäeva toodavale kultuuriilmingle. See, mida on kirjeldatud raamatus, suudab olla lapsikult naiivne ja vahel täiskasvanulikult ennastarmastav. Tegelased Barthol, Frei/Frea, Jennie, -Kew92- ja muud sellised seiklevad sihitult ringi suurlinnas, mis peab neile vastandudes olema hall, üksluine ja rööbastel. Somnambuulne püüd pääseda suutmatusest reaalsusega sobida ajendab neid konstrueerima uusi identiteete ja kujundama keskkonda neile vastuvõetavamaks. On enam-vähem selge, et Frei ja Jennie ja Bartholi pärisnimed on Malled ja Kalled ja Piid, kuid need nimed on *out*. Tegelased raamatus püüavad ennast sünnitada, aga sünnitada oskavad ju ainult vagiinaga elusolendid. Barthol Lo Mejori peas pole kindlasti vagiinat, sealt sündinud maailm on selline, mis apelleeriks nooremale lugejaskonnale, nagu autor seda isegi mingis intervjuus rõhutanud on. Kõike seda pole ta muidugi kirjutanud kui mingit marketingiskeemi, valides välja konkreetse sihtgrupi, kellele sellised keelelised vigurid peale peaksid minema. Sisutundub olevat tulnud tõesti hingest, see pole punnitatud ega halvalõhnaline, kui sa just lillehaisu ei vihka.

Teoses väljamanatud maailm on hüpernaaiivne, totter ja ebareaalne. Meenutab ta kergelt *cyberpunk*'i, seda peamiselt teose tehnoloogiakultuse tõttu. Kõikjal on lademes *performance*'it jäljendavat (see pole kunst) pooleldi esinemist ja enesenäitamist, mingit loomalikku etlemisvajaduse väljaelamist. Raamatu steriilsust rõhutab kogu selle Astrid Lindgreni õudusunenägu meenutava kamba vajadus kofeiini propageerida, samal ajal teisi narkootilisi aineid (peale alkoholi) taunides. Lõpus sureb üks vend ära, kuna tarbis igasuguseid aineid. *Ta peod lõppesid lõpmatult 18 ja ½ aastast* (lk 141). Relatiivne tõde on see, et ta oleks võinud lihtsalt tekstist kaduda või varem surra ja kedagi poleks kottinud. Tegelaste ühedimensioonilisus suudab hämmastada isegi mind. Sisutult mingitelt pseudopidudel mööda linna

ringi kooserdades püütakse miskipärast meelega teistest erineda, isegi neist, kes peaksid “tavainimeste” silmis juba erinevad olema – boheemlased, gootid, kunstnikud. Popdadade identiteedi moodustavad muu seas mobiilist (sita) muusika kuulamine, veepüstolist üksteise pritsimine ja šampuse joomine. Pillutakse litreid ja kujundatakse kirevaid riideid. Kas aga selline käitumine ilma võimalike eelarvamuslike ja ka vägivaldsete tagajärgedeta Eesti riigis võimalik oleks, tekitab juba iseenesest kahtlust.

Lugemisel väljendubki peamine konflikt intellekti ja teksti vahel tõigas, et see kõik on lõputult lapsemeelne, tegevusel ning tegelastel puudub igasugune enesekriitika ja samas kulgeb kõik neil linnulennul ja muretult. Raha oma asjade kultuse jaoks tuleb kuskilt ise, naerdakse kõigi üle, kes pole nendesarnased (vahel väljendub seal pettumus ja viha). Ühest küljest tekib küsimus, kas seda nägemust popkultuuri endanäoliseks tegemisest soovitakse reaalselt levitada või on see autori isiklik ideaalnägemus. Päris kindlasti oleks raamatust saanud palju kunstipärasem tükk, kui seal oleks “šampa” (niikuinii alkoholvaba) asemel viina joodud. Alkoholi kui seadusliku uimasti rolli pole raamatus rõhutatud, kuid see tõstatab küsimuse, kui oluline alkohol ikkagi on – kas lahja alkoholita pole võimalik siis sellist elustiili edendada? Või on see mingi sakrament, mis käib rituaalina kogu asja juurde?

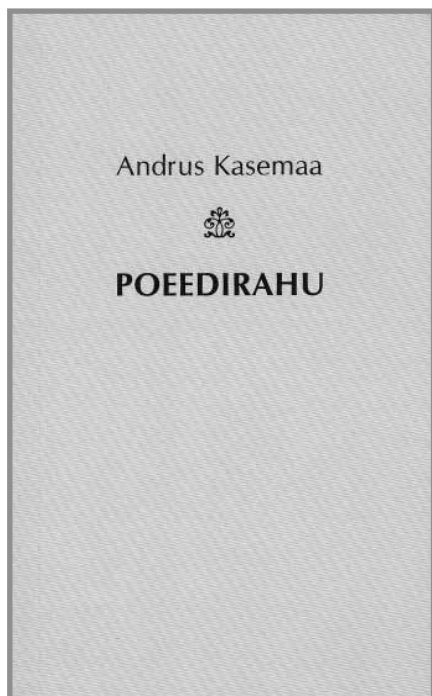
Ühest küljest soovitakse praktiseerida oma nägemust popkultuurist – mis on kerge geikultuuri hõnguga – ning levitada seda lollakatele ja selgelt ajukärbikutest mats-elanikele, kes ei kannu kirkaid värve, ei puhu seebimulle ega käitu nagu kümneaastased amfi all. Tekst jälgib tegelasi otseses aktsioonis. Teisest küljest tundub see väljendavat naivismi selle puhtal kujul, tihti meenutab aga sündmuste unenäolist kulgu, mis peegeldab tegelaste nägemust reaalsusest, mis ümbritseb ainult neid, kuid võiks ümbritseda ka tavalisi inimesi, keda tihti enda hulka värvata soovitakse. Kahjuks esitletakse ennast nii eemaletõukavalt, et on hämmastav, miks nad veel vabalt tänavail kõnnivad.

Ülevoolav eneseimetlus pluss püüd luua uusi sõnu ja väljendeid jätavad mulje, nagu peaksid inimesed neid imetlema, lummatud olema. Karakterite tugevust ehk detailseid ja väljajoonistatud tegelasi leida on raske – mis kinnitaks või õigustaks sellist suhestumist lugejaga? Tekib efekt kirjanikust kui autsaidierist, kus lugeja soovitakse justkui enda maailma tuua, aga kuhu ta kunagi ei pääse. Muidugi ei püüta panna masse end järgima, kuna kõik, mis “Popdadast” välja joonistub, on rangelt individuaalne. Selles leidub ka potentsiaalne komistuskivi või komistuskalju: massikultuuri muundamine endanäoliseks on kergelt idealistliku fašismi tunnusjoontega. Massile vastandumine osutab, et ei tunta tavalist inimest ja talle vaadatakse kas kujundlikult või otseses mõttes ülevalt alla: *Arutatakse päevakava, plaanis on tühjades majades otsida ja ajakirja jaoks katusel fotosid lavastada; šampust juua ning kirsikividega inimeste pähe täpsust tulistada* (lk 10). Siin, “reaalsuse poolel” lugedes võib tekkida tunne, et tegu on lihtsalt elus äpardunud ja/või kohanemisvõimetute noortega, kes kardavad ja väldivad argipäeva ja peituvad seetõttu tehismaailma – alkoholi ja muude mõnuainete rüppe –, kallates selle üle moonutatud sõnastuse ja titaroosade neoonvärvidega. Tugevust asendab rida ebareaalsuse piiril hõljuvaid, lõdvalt üksteise küljes rippuvaid *performance*’eid (see pole ikka veel kunst) ning MSN-i stiilis vestlust vahendav dialoog tundub täiesti tarbetu ja kui seda raamatus ei oleks, ei saaks selle puudumisest keegi aru.

Iseenesest on “Popdada” püüd ja siht eesti kirjandust silmas pidades üllas. Ühest küljest on käes periood, mil on väga suur kirjastamis- ja avaldamisvabadus, millest ka üleküllus poeetidel. See loob konkurents, edendab meie raamatukujunduskunsti, et üks teos paistaks rohkem silma kui teine. Eesti keele evolutsioon on jõudnud kusagile, kus see peab radikaalselt uue suuna võtma või peab seda meeleehtlikult kaitsma “välismaiste” keeleuuenduste ja -trendide eest. Barthol Lo Mejeri “Popdada” pole aga otseselt “vajalik” või ka “tähtsusetu”. See nagu polegi raamat, vaid

mingi segu verbaalsest abordist ja visuaalsest kultuurikatarsisest. Mingi metaraamat, mida raamatuna arvustades tuleb end tahtmatult jalga tulistada. Raamatu kui teosena on see esimene paljude seas, midagi muud, kui oleme harjunud nägema. Kuna autor ise on veel kena noor mees, areneb temaga loodetavasti ka kogu see minu jaoks mõkerdisena tunduv tekstisupp. Paljugi, millisena see mulle isiklikult või lugejale tunduda võib – see on vajalik teos praeguse ja tulevase kirjandusmaastiku jaoks, kuid mille poolest, on raske öelda. Vastu tahtmist kasutan väljendit “omast ajast ees olev”, sest muud ei oska ega polegi tarvis kasutada.

Eeldan, et seda raamatut loevad ka inimesed, kes pole popdada ideega eelnevalt tuttavad või ei fänna Bartholi vanemast ajast. Leian, et tuua näiteid “Popdadast” lugejale, kelle eelmiseks teoseks oli Mats Traadi või Kivisildniku raamat, tähendab teda “Popdadast” eemale peletada. See on esiteks keeleliselt nii võõristav ja välimuselt nii... Nii, et loob väga halva esmamulje. Raske on aga ette kujutada situatsiooni, millest peab end leidma teost esimest korda lugema hakkav isik. Kultuurišokk võib kas seisma jäänud südame käima lükata või selle sootuks seisata ning eks hea asjaga olegi nii, et jagab lugejad kahte lehte. Külmaks ei tohiks see jätta kedagi, mis siis, et mulle selline totakas šampuse limpsimine, eredates riietes ringikaaberdamine ja veepüstoliga jauramine ennasttäis egotripina tundub. Mitte mingil juhul ei tohiks “Popdada” jääda autori viimaseks teoseks selles vallas – järgmine raamat kas õigustab selle roosa käki olemasolu või pühib selle maa pealt kui Eesti kirjanduse eksperimentaalse, keelemuutust taotlenud äpardunud vördja, millest määratud saama vaid veider remark riigi kultuuriloos.

Andrus Kasemaa
„Poeedirahu”
Ilmamaa, 2008

Poeedirahu ränduri endarahune omanägu

Brita Melts

Möödunud aasta noorkirjanduse rõõmsalt väärikaim üllatus, noor ja lootusküllane luuletaja Andrus Kasemaa on üllitanud oma esikteose. Olles varemalt avaldanud tekste nii Vikerkaares kui ka Loomingus, ühtlasi nomineerituna nii Liivi kui Alveri preemiale – jah, kahjuks pelk nominent mõlemas –, on tänuväärne Ilmamaa heleroheliste kaante vahele paigutatud Poeedirahu asuka kõigiti ägeda hääle laiemalt kuuldavaks teinud. Kuniks taoliselt siirad logelejad veel puhtaid sõnu loovad, ei maksa praeguse noorluule üle väga suurt virinat tõsta.

Kui valdavalt annab nüüdseid debütante mingite ühisnimetajate ja sarnaste

tunnuste alusel kõrvutada ning suisa komplektideks koondada, siis Kasemaa seisab oma „Poeedirahuga“ vankumatult ja ainulise kehtestusega omaette mätta otsas, minetades tänuväärselt viimase aja uustulnukatega kokkupuutel lugemiselamuses ilmneva tühimuse ning tõdemuse, et seegi kord ei miskit uut, kõik kirjutavad ju niiviisi, peaaegu kahtlustatuna kätteõpitud skemaatilisuses. Kasemaa on nüüdisluule peatee suhtes vastandlik nähtus – väljendades linnakontekstide peegeldustele ning moodsatele ängimeeleoludele vastupidist hoiakut. „Poeedirahu“ pakub küll hea sõõmu äraolekuluulet, ent see pole argisusest

pagemine, kuivõrd hulpimine teostub märksa lihtsamalt teistsuguses olemisviisis. Märkimisväärselt tasane triivimine on kahe jalaga tugevalt maa küljes kinni, seda just rõhulise ruraalsusega, ent eluviisi peegeldusena kumab värsisõnes kõigest tavapärasest irduvalt tähendustatud hetkedes individuaalse iseväärtuslikkusega kulgemine. Põhiliselt just tollest poeetilisest, ent kaheldamatult reaalsest isepäisusest tulenebki tähelepanuväärseim sümboolne alge, mistõttu raamat kõiges oma lihtsuses ja äraolemises päris tõsiselt lugemiselamusse liigutatust süstib ning võimalikul argielust väsinul hingepõhjas miskit seni tabamatut vitaalsust äratav. Niivõrd kindlakäelise elumõttega luulekogu pole ammu kohanud, olgugi tolleks elu mõtteks täienisti aeglust avastada, hetki jälgida, neis tõeliselt sees olemist tundes iseendana viibida ja neid olemise pärisosana aduda, kuniks hing kõikehaaravas rahus püsimiseni küündib – *selles ongi rahu / ei mälestusi ei surma / kuni käed tunnevad ühel ööl taevast* (lk 33).

Poeedirahu asunik on ühtlasi rändaja, kelle teelolekul sööstab teadvus ääretu vabastatuse suunas, tähendustades ajalõike elavaiks, elus hoomatavalt kulgevaiks, kuniks öös vabaduse tõesus kumab – *öö on nii vaba / ma tunnen öö on nii vaba kui ma jooksen / katusel ringi ja rõõgin pimedas tuules* (lk 18). Samas lastakse ränduri rahunenumat hinge näha valdavalt soojade, ent ärevate kodutervituste, tuttava maahõngu jms väga koduse maaläheduse kaudu: *Kõik maast kõrgem / laguneb taas mullaks / Elu on nõiutud surm / kui ma jätan maha kõik päevad une tulles / Mu kodu on kõikjal kuhu ma lähen* (lk 38). Jah, vahest ränduri hulkuva hinge ainuke rahupaik saabki olla üks ja ainus, Poeedirahu, kodumaa uberik, põllu- ja metsaväljad ning salamisi kohisev Peipsi. See on huvitav, kuivõrd väga täpselt ei fikseerita kuskil toda Poeedirahu asukohta, ent aimamisi või alateadlikult paigutub see ikka kuskile Alatskivi kanti – mis seal salata, Liivi maastikele –, sealjuures märgiks, et mitte väiksema tundmusega ei kanna Kasemaa oma paikkondlikku meeleolu värsisidesse. Poeedirahu, olles küll luulekoht, on samavõrd realselt tajutav kui ükskõik mis asula ning Kasemaa on selle rahu täieõiguslik omanik, viibides – ehk vedeledes – oma

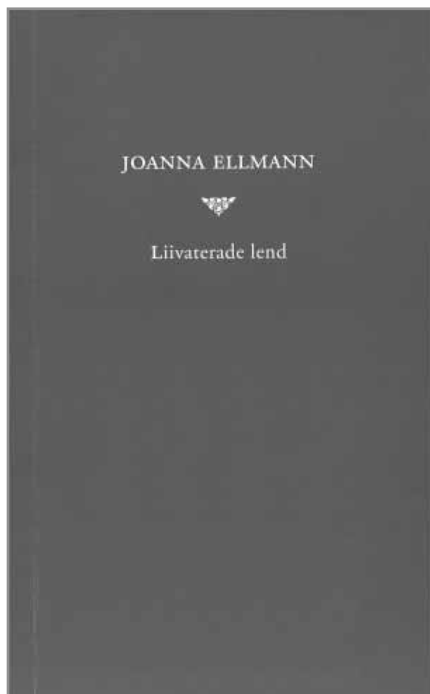
Poeedirahu külaga ideaalses üksiolemises. Reaalsed ideaalid, elada *endarahus* ja üksnes meelepäraselt – just nõnda saab kunst olla ehe, puhas ja aus, olemata meelevaldselt teostatud konstruktsioon. See on luule, mille lugemine lülitab hetke maailmäärel olemiseks, nautlevalt eikuskil täiuse hingamiseks – *kaduda kuhugi / endarahusse ära* (lk 5) –, kus nähtub sihitu kulgemine endarahus, iseolemine, lihtne eneses viibimine teadvusavaruses. Vaadeldakse ja fikseeritakse küll ümbrust, kuid kõigel väliselgi lastakse vabalt voolata, seejuures tajudes ja tunnistades ühiskonda ning keskkonda, ent neid ühtaegu eitades, pelgalt vabaolemist, iseolemist püüeldes: *Tühjeneda kõigest / Lasta kõigel minna / Unustada kõik / Andestada kõik / Uinuda* (lk 53). Teose läbi kangastub lugejale maailm, milles esiplaanil loomulikkus, loodushõngu sisseahmimine puhtas viibimise naudingus. Poeedirahu asukas saab enese jaoks kestva tõena pöörduda kas või Fausti kombel hetke poole ning sõnada: *Kui hurmav, kui veetlev oled! Viibi veel!*¹, tarvitsemata seejuures karta hukatust, kuna hetk – ja selles ideaalides hõljuvalt logelemine – kestab Poeedirahu endarahus kaheldamatult tõeliku pidevusena, fikseerides kogu vajaliku tasakaalu, harmoonia.

Lisaks eelnevale ja kõigele muule on Kasemaa kui värske debütandi puhul tänuväärne ka see, et ta ei ole ühesainsas teemas ja tunnetuses kinni. Kui „Poeedirahu“ valdab luulekogule omane ühtsus, siis tollest läbivtemaatikast kõrvalekaldumisi leiab samavõrd värvikalt nii Vikerkaares kui ka Loomingus. Maalähedusele ja kodumaa ning Poeedirahu väärtustamisele lisaks on noormees viljelenud nt koolimälestusist lähtuvat luulet ja sõjaväekogemuste värsistusi, ent tabada võib ka sisult sama luuletuse variatsioone (nt „Poeedirahu“ lk 61 ja Looming 7/2008, lk 1046 kattuvad märgatavalt). Kusjuures Loomingus on hoopis ulatuslikumalt kehtestatud olemise ajaks õhtu ja öö, tugevamalt kui kõnesolevas luulekogus või Vikerkaares – nähtavasti on see polüfoonia üks tahke. Samas esineb Kasemaa Vikerkaares 10-11/2008 tunduvalt ühiskonnakriitilisema valikuga, mis mulle kui lugejale pisut väsitavaltki mõjub. Seetõttu rõhutaks „Poeedirahu“ olemist palju ägedama luulesaarekesena, erinedes oma siiruses

¹ J. W. von Goethe. Faust. Tartu Ülikooli Kirjastus, Tartu 2007, lk 76.

kõigest muust ning olles hämmastavalt
ühtlases joones kulgev, samas küllaldaselt
ergastavaid äratusi pakkuv.

Antud juhul, jah, mõjusaimaks võiks
nimetada alalist imestust selle üle,
kuivõrd lihtsalt saab niivõrd ilusasti
lausuda – ei mingeid meelevaldseid
kujundeid, pealiskaudseks põnevuseks tekitet
tahtlikke konstruktsioone, mõttelisi paisutusi
ega tunnete absurdeerumist. „Poeedirahu“
on läbinisti siiras ja sellega asjakohaselt
silmapaistev – selliselt ilus, mis viimastest
elamustest kadunuks osutunud –, nagu
üks luule olla võiks. *Kõik, mis mul kord
kõigest / meelde jääb on see tuul, / jahutav
tuul väljade pealt, / mille keskel on mu kodu*
(lk 54). Ja mida muud ongi vaja veel meeles
hoida, kui tuultekeskne kodutaju kestab kõige
muu halastamatult kaduva kõrval. Siin pole
miskit esitatud lugejale ebaausal varjatud
kujul, vaid kõik on oma algses olemises
puhtana nähtavale visandatud. Tundes suisa
sõnadenappust, Kasemaa viljeleb puhast
lihtsust nii teadlikult, et õigustab absoluutselt
iseolemises endarahust logelemist.

Joanna Ellmann
„Liivaterade lend“
Ilmamaa, 2008

Ja liivateri lendas...

Laura-Madleen Vaarik

Pea kõik noored luuletajad kirjutavad samadest asjadest, ükskõik kas kirjutaja žanr on linnaluule või looduslüürika. Näikse, et iga inimese eluteel on liminaalsed sammud, mida astudes saab selgeks, et saladust, mida maailm näib alati olevat peitnud, tegelikult ei olegi; et maailm vaikib ja hää, mis pidanuks kuulutama tõde igavikulistes küsimustes, on vaid kujutus. Seda kõike kogedes keeldub inimene algul uskumast. Järgneb keegi-ei-mõista-mind-aga-mina-ju-näen-faas. Siis korjatakse end sammhaaval kokku ja tunnistatakse enesele, et minu tõde on see, kuidas ma elan. Sellest hetkest alates ei ole enam etteaimatav, mida võib leida (nüüd juba küpse) autori luulekogu lehekülgedelt, sest ta on otsustanud enese kasuks.

Ma ei taha öelda, et see etteaimatavus kahandaks noore inimese luule väärtust, sugugi mitte. See igavesti korduv maailma avastamine on väga võluv ja haarav, selles on kirge, mida on hiljem raske uuesti tunda. Paljud luuletajad kirjutavad kogu elu üha meisterlikumalt ja mitmetahulisemalt ümber neidsamu kirglikke luuletusi, mis noorena hoogsalt paberile pandud.

Joanna Ellmanni luulekogu on just selline pühendunult otsiva ja otsitavasse uskuva inimese hinge peegeldus. Raamatu lehekülgedelt õhkub pettumata idealismi, lootust leida maailmas täiust hoolimata sellest, et juba on end ilmutanud esimesed märgid, mis lubaksid täiuse võimalikkuses kahelda. Selline seisund kutsub esile tunde,

et maailm ei mõista mind: *täna ma nutsin / lehtede poole palvetades / kuid nad ei kuulanud mind / ei proovinudki kuulata* (lk 26). Selles tajumuses on midagi traagilist, sest idealistlikus pildis maailmast esineb aeg-ajalt veidraid ja sobimatuid musti pliiatsijooni. Need usub autor algul olevat sattumuslikud ja veidrad ning nende seletamatu ja kohatu ilmumise juhtumid ei ohusta veel müüte meie ainulaadsest maailmast. Ometi on need soovimatud jooned kaunil pildil rahunudstegevad ja nii leiab Ellmanni luuletustest sageli väikse annuse meeleheidet. Meeleheide sunnib aga otsima.

Küsimused selliste probleemide kohta nagu surm ja surmatagune maa või kurjus ja valu muutuvad korraga sugugi mitte iseenesestmõistetavaks, vaid esitlevad end irvitava väljakutsena: *Kurjus võrsus mulla seest / valgeid õisi kasvatab / headus mattub taevasse / sajab alla lumena* (lk 36), maalilisi maastikke / pühkis jumal laiali / oma käega viskas / taeva neile kallale (lk 41) või *maailm sünnitas / helevalgeid roosinuppe / ja ühel päeval nad / murdusid* (lk 43). „Liivaterade lend“ on salvestus esitatud küsimustest ja juba aimuvatest vastustest. Need on need suured küsimused, mille küsimisest enamusi inimesi oma elu jooksul loobuvad. Ja mitte sellepärast, et vastused oleks igaveseks leitud.

Üks mu tuttav luuletaja ütles kord, kommenteerides ideaalid kaotanud poliitikuid, kes lihtsalt püüavad oma võimul olemist õigustada ega suuda sellest loobuda, et lõpuks tuleb kõigil lihtsalt vastu pidada. Kui on tõepoolest nii, siis on Ellmanni luulekogu lugedes hea tunda, et see „lõpuks“ on tema jaoks veel seitsme maa ja mere taga. On otsimine, on ideaalid, on unistused, on ootused, on sügavad rõõmud ja sügav kurbus. See moodustab paleti, mis äratas tahes-tahtmata elule ununenud tunded.

Ellmanni luulekogu on selles mõttes religioosne, et see on kui autori puhastav ja väsitav palverännak millegi Suure, Igavese ja Põhjastava poole. Autor kutsus lugejat oma palverännakust osa saama, kohtamaks teel nemmeid imelisi ilmutusi ja saatanlikke katsumusi. Ta püüab lummavalt jagada

lugejaga ekstaatilisi hetki, mida on omakorda jaganud ritsikate või kiilidega: *laternate varjus peidavad ritsikad / oma viiuleid mineviku eest / tule ja hõlju koos esimeste õilmetega / öösinise taeva poole* (lk 34). Pean mõõnma, et autori kutsetes on siiski nii palju sisendusjõudu, et mõnikord suudab luuletus mind tekstis püüeldava seisundi lävele kanda.

Kui proovin kujutleda, kes võiks eesti luuletajatest olla Ellmanni lemmik või eeskuju, siis arvan, et see oleks Kristiina Ehin, kelle loomingut autori lüürilised loodusluuletused ehk pisut meenutavad. Ellmannil ei ole veel sellist virtuosset keelekõpsust, millega Ehin oma lugejaid kostitab, ent see võib tekkida kirjutamise ja lugemise käigus. Looduskirjelduste ja -võrdpiltide abil inimese sisemuse kujutamine nõuab lugeja veenmiseks ja veetlemiseks kindlasti suurt sõnameisterlikkust, leidlikku ja rikast keelekasutust, kuna kõnealune žanr on pigem vaikselt voolav tüüne jõgi kui kärestikuline mägioja. Ja sellel vagal jõel sõudmine tüütab pikapeale ära, kui kaldailt ei avane hingematvalt kaunid vaated. Tabavate kujundite varieteed võiks taolise luule puhul olla ammendamatu, et pinnapealset lugejat (nagu me tänapäeval oleme) peos hoida.

Ent fantaasiarikkaid ja lummavaid kujundeid ei ole Ellmanni „Liivaterade lennus“ sugugi vähe: *ämblikud ehivad end kasteheintega / ja haaravad lõngakerad kaenlasse* (lk 17), *lehti hõljub taevast alla / kleitideks koolnuile / punetava valguse saabudes ronivad / taas seinad paigale* (lk 61), *mu jalgade all lebab maakera / seda ta otsibki / avab selle - / tuhanded tuvid lendavad välja* (lk 81) või ka näiteks lehekülgedel 23 ja 45.

Enamasti kulgevad Ellmanni luuletused rahulikus vabas tempos, tegemata ootamatuid käänakuks või keksuhüppeid. Mõnes luuletuses esineb rütmikonarusi, sisu ja vorm ei sõbrusta nii, et tekiks auditav harmoonia. Üldiselt on aga luulekogul kui tervikul pigem ehk liigagi ühtlane rütm ja tempo, millel on oht muutuda uinutavaks hällilauluks. Mõni tormakas hüüatus oleks ehk üldise melanchoolia vaimu võimendanud. Mõned üksikud arglikud riimikatsetused on enamasti

veel pisut kohmakad (nt lk 25, 29, 32), kuid on ka keni ja hästiõnnestunud (nt lk 50). Riimi tasub harjutada, ehkki suurem osa tänaseid kirjutajaid alahindab (põhjendamatult) mõnu riimi lugemisel.

Kõige kriitilisem olen aga raamatukesse jõudnud luuletuste hulga suhtes. Jääb tunne, justkui oleks autoril olnud väga kahju midagi välja jätta, ent tulemuseks on see, et nii mõnedki motiivid korduvad ja paaril korral tundus, et täpselt samasugust luuletust olen ma juba lugenud. Ka luuletuste kirjanduslik tase on pigem ebaühtlane. Niisiis oleks autori tihedam sõel või rangem toimetajakäsi luulekogu kui terviku tugevusele kindlasti kasuks tulnud. Lumesõda rauast lumega ja lapsed, kelle verest värvuvad puud punaseks, on jõulised kujundid, aga siiski ainult ühe korra.

Veel paneb mind mõtlema kogu sisekaanele Ellmanni poolt kirjutatud nupuke sellest, mis peaks kirjutamine olema ja mida käesolev raamat teha püüab. Moodsad ja juba vanamoodsadki tekstiteoreetikud on mitu head aastakümnet tagasi Autori „surnuks“ kuulutanud, isegi Tekst on juba eelmisel sajandil „surnuks“ kuulutatud. Kätte on jõudnud lugeja ajastu. Kui on peetud vajalikuks autori luuletunnetust selgitada, siis võinuks seda vähemalt viimasel leheküljel teha, mitte esimesel. Seda enam, et tegelikult räägivad luuletused iseenda eest.

Kuidas võtta kümne autori enese sõnaga kokku Joanna Ellmanni luulekogu „Liivaterade lend“? Liblikad, ritsikad, viiulid, ämblikud, öö, hinged, praksuvad südamed, päike, lend. Keda need lummavad, lugegu ja saagu osa.

Noori autoreid 2009

Urmo Mets (26)

on Toomemäel elav vabakunstnik. Huvitub kõikvõimalikest distsipliinidest ning usub, et heal harmooniatunnetusel on vaikiv universaalne rakenduspotentsiaal. “Mida iganes see ka ei tähendaks”, ütleb ta ja püüab hetki nagu kärbeid oma liblikavõrku. Viibib peamiselt arhitektuuris, muusikas ja luules. Avaldanud luulekogu “Toimumata Tulvade Toimik” ning muusikalise kollektiiviga “rasKatarsis” esimese kauamängiva “rasKatarsis”.

Andres Karjus (22)

oli vahepeal ära, nüüd on tagasi Tartus, kus õpib keeli ja keeleteadust. Lisaks sellele kirjutab tasapisi ja vahel tinistab kitarri.

Laura Vunk (18)

eelistab salaja sosistada sõnu soojale paberile. Viimasel ajal mõtleb väga lillelistele lugudele, kõik valulik lõikavat pigem kõrri ja

seetõttu midagi tõsiselt ta ei puuduta. Püüab oma fantaasiaid ning kirevaid unenägusid enam-vähem arusaadavalt edasi kanda ja loodab veidike kevadist lopsakust nii enda kui teiste südamesse lennutada.

Margus Räst (25)

on tavaline Tartu poiss, kes eelistab vabalt langeda sinna, kuhu tuul kannab, kuid siiski tasakaalu säilitada.

Lee Rajando (18)

on keskkooli lõpetamas ja ootab pikisilmi Tartu ekstsentrilist elu. Üldjuhul ei oska ta endaga midagi peale hakata. Mõnikord hommikuti igatseb kevadet, õhtud aga saadab mööda koos

maailma kõige ilusamate ja paremate inimestega.

Marian Männi (23)

suundus kohalikult kitsaks jäänud ajakirjanduspõllult maailma äärel ehk kangurumaa maasikavälju avastama.

Tuuli Taul (23)

püüab mõista, miks vormiliselt kõige õnnelikumatel aegadel sünnivad lood kõige suuremast lootusetusest. Meenub, et me mälu on vaid kohutav petis. Kirjutaja võimuses on säilitada ja avaldada asju,

mis on tema meeltes sadade mõjutajate kaudu juba ammu igaveseks muutunud, ja näha tulevikku, mis ei saabu mitte kunagi.

Mare Sabolotny (18)

tegeleb hetkel keskkooli lõpetamise, keskkooli lõpetamise ja keskkooli lõpetamisega. Vahepeal kasvatab ta tiivad ning põgeneb kahe tuhande kilomeetri kaugusele südame ja mõtete juurde, aga unustab need iga kord sinna. Igav. Põnev.

Vaatamata noorusele on Mare jõudnud juba avaldada romaani „Kirjaklambritest vöö“.

Urmas Nimetu (25)

otsustas kapist välja tulla. Ta pani sillad põlema ja läks päikest püüdma. Äärepealt oleks oma paberid ära põletanud.

Mikk Pärnits (24):

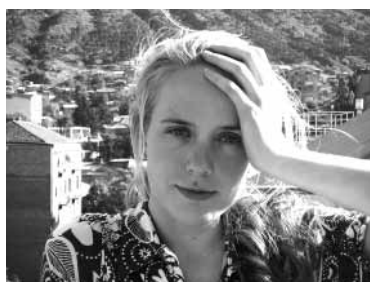
Olin märkmikusse kunagi kirjutanud: Tähelepanu, tähelepanu, tähelepanu! Kui sa seda loed, siis sa juba magad.

Siim Nurklik (25)

arvab, et ilukirjandus on igav. Aga ta arvab ka, et inimesed on igavad. Need kaks asja on võib-olla omavahel seotud. Siim arvab muide, et ta ise on ka igav. Aga midagi peab ju

tegema. Muidu on, khm, igav. ("Kuigi mitte millegi tegemine on alahinnatud. Eriti mitte millegi kirjutamine.")

Laura-Madleen Vaarik (23)

on lõpetanud EHI "kultuuriteoreetikuna" ja pühendanud üle 10 aasta oma elust kooliteatrile, laulmisele ja isegi luuletamisele, ent hetkel on igasugune kunst, sh kirjandus talle üpris kaugeks jäänud, sest mõne aja eest otsustas ta oma kunstilembest meelt ja teoreetilist vaimu tasakaalustada tubli annuse kehalisusega, õppides massööriks. Ja praegu pidavat see hästi töötama. Ent ta on rõõmus, kui keegi "sunnib" teda vahel midagi kirjutama...

Mari-Liis Mägi (19):

„Kirjutades tekib tõde. Ma püüan ennast vabaks kirjutada. Ja tegelikult vabaks kirjutada kogu inimkonda.“

Maia Tammjärv (22)

Maiale meeldivad ringid ja pikad sõnad.

Kairi Jets (24)

armastab ilukirjandust ja jaapani keelt, j-poppi, rocki, jazzi ja briti huumorit. Hobidena nimetab toidu- ja kirjandusgurmaanlust, rohenäplust ja kirjandusaplust. Juba kuuendat aastat teeb Tartu Ülikooli tudengina lähemat tutvust kirjandusteadusega. Värske Rõhu selles numbris uurib ta Chaneldiori kontrolli alt väljumist.

Brita Melts (24)

Kiire ja vaikne kulgeja.

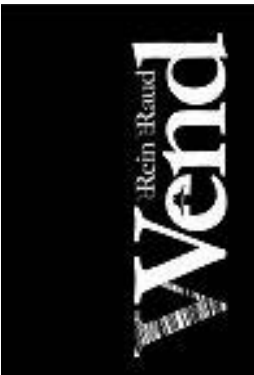
Leo Kunnas
„Enne viimast sõda“

Võib tunduda mõnes mõttes üllatav, et eesti karmkirjanduse üks põhimehi ühtäkki ulme poole pöördub, olles enne teinud kõrvalepõikeid dokumentaalromaanide ja kolumnidega. Reservkolonelleitnant Leo Kunnas, varem tuntud peamiselt „Kustumatu valguse maailma“ ning „Sõdurjumala teenri“ autorina, viib selle teosega täide ühe oma ammustest plaanidest. Nimelt on palju ilmunud ulmeromaane, kus sõda, planeetide ja galaktikate vahelised lahingud on küll kirevad, täis kärtsu-mürtsu ja keerulisi tehnikaalaseid kirjeldusi, kuid puudub ometi sõjategevuse professionaalne kujutamine, tulevikutaktikate ja -strateegiate kirjeldamine lähtuvalt printsiipidest ja terminoloogiast, mida võib tunda ainult selles vallas isiklikke kogemusi omav autor. Leo Kunnas kahtlemata on see autor. „Gort Ashryn“ on metoodiliselt läbitöötatud sisuga teos, kus tuhande aasta kaugusele jääv tulevik on segu fantaasiast ja tõenäosusest. Kunnasele varemgi omased teemad, nagu sõdurikoodeks, au, aga ka armastus on selles teoses vägagi olemas. Hea raamat. Ja veel parem on, et tegemist on triloogia „Gort Ashryn“ esimese osaga, nii et kõik on alles ees.

Mihkel Raud
„Musta pori näkku“

Miskipärast on nii, et tabavaimad teosed Eesti üleminekuajast ehk kümnendivahetusest 1980–1990 on kirjutanud nooremapoolsed mehed, kes valitseva kaanoni järgi kirjanikud ei ole ja kirjutada kah ei oska. Esimene neist oli Kaur Kender oma „Iseseisvuspäevaga“, teine äsja areenile astunud Mihkel Raud. Kui esimene lõhkus kaanonit põrgulikult robustse lauseehituse ja sõnakasutusega, siis teine teeb seda kompromissitult ausa memuaristikaga, mille autobiograafilist tausta vürtsitavad, aga ei üritagi ähmastada ilukirjanduslikud võtted. Siin raamatus on Mihkel Raud ausalt tema ise. Kadriõusaarelik peitusemäng peategelase identiteediga selles teoses puudub, ka teiste tegelaste suhtes ei ilmutata ülemäärast delikaatsust. Põhimõtteliselt ainsad tegelased, keda siin raamatus viisakate sõnadega koheldakse, on Raua vanemad ja vend. Ja kõige suuremaks söimuobjektiks on noor Mihkel Raud kui lootustandev, kuid põhjakäinud alkohoolikust muusik. See võib mõjuda veidi poosetava masohhismina. Kohati meenutab raamat lausa Toomas Vindi või Olev Remsu joodikuromaane, kus ilmutuslikud pohmakad panevad alguse uuele elule. Nii või teisiti on tegu lööva ja töötava teosega, mille traagelniite siluvad autori meediapersooni staatus ja tänuväärne pildimaterjal. Ajastuhõngust rääkimata. Loeme, kust me pärit oleme.

Rein Raud
„Vend“

Pisiasjad omavad tähtsust. Tallinna Ülikooli rektor, idamaade kultuuri asjatundja Rein Raud on kirjutanud teose „Vend“, mille loominguliseks eeskujuks on spagetivestern (näiteks Clint Eastwoodi üks esimesi filme „Käputäie dollarite eest“) ja kus pole sõnagi juttu äsja furoori tekitava raamatu üllitanud Mihkel Rauast. „Vend“ on eesti kirjanduse esimene western, mida võib võtta ka kui keelelist maiuspala ja vaimuseiklust. Rein Raud paistab kirjanikuna olevat omamoodi Õpetaja, armastades kirjutada raamatuid, mis sisaldavad nii nauditavaid mõttekäike, kultuuriloolisi viiteid kui põnevate tegevustikke („Ratsanik Melchior“, „Hector ja Bernard“). Nii ka seekord – järjekordne väljalase gurmaanlugejate öökapiile.

Sisukord / nr 17

Luule

Andres Karjus: 2

Lee Rajando: 8

Urmo Mets: 14

Laura Vunk: 20

Margus Räst: 24

Marian Männi: 28

Proosa

Mare Sabolotny Mulle meeldivad hommikud: 33

Urmas Nimetu Kuidas poeet Palit kapist välja tuli: 43

Mari-Liis Mägi Kui mu keha must lahti lasi: 52

Tuuli Taul Elu pärast elu: 57

Siim Nurklik Lotte mürgitab meelt: 63

Kairi Kruusi intervjuu Siret Pajuga: 70

Arvustused

Maia Tammjärv Parkimisplatsiironiad Paavo Piigi moodi: 78

Kairi Jets Eesti psühhopaat: 81

Mikk Pärnits Uued, maasikahaisulised tuuled kirjanduses: 84

Brita Melts Poeedirahu ränduri endarahune omanägu: 88

Laura-Madleen Vaarik Ja liivateri lendas...: 91

Järgmises numbris:

Eda Ahi

Piret Põldver

Mart Kase

Johanna Ross

9 771736 295176